

Мазкур қоидалар рус тилида тасдиқланган.
Хужжатнинг матни ўзбек тилига таржима
қилинган ва ахборот тусига эга. Ноаниқликлар
келиб чиққанида хужжатнинг рус тилидаги
матнидан фойдаланилади.

**Ўзбекистон республика товар-хонашў биржасида
биржа савдоларини ўтказиш
Қоидалари
(Янги таҳрир)**

I.	Бўлим	Умумий қоидалар
II.	Бўлим	Биржа аъзолари, уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида Низом
III.	Бўлим	Биржа аъзолигига қабул қилиш, аъзоликни тўхтатиб туриш ва тугатиш тартиби
IV.	Бўлим	Биржа аъзоларининг биржа савдоларида иштирок этишига рухсат бериш тартиби
V.	Бўлим	Товарларни биржа савдоларига қўйишга рухсат беришни амалга ошириш тартиби
VI.	Бўлим	Биржа битимларининг турлари
VII.	Бўлим	Тузилган биржа битимларининг бажарилишини таъминлаш учун шароит яратиш тартиби
VIII.	Бўлим	Биржа савдоларини ўтказиш тартиби
IX.	Бўлим	Биржа битимларини ва биржа савдолари натижаларини рўйхатга олиш ва расмийлаштириш тартиби
X.	Бўлим	Клиринг ва ҳисоб-китобларни амалга ошириш тартиби
XI.	Бўлим	Биржа товарларини котировка қилиш (нархини белгилаш) тартиби
XII.	Бўлим	Биржада нархлар шаклланиши жараёнини назорат қилиш тартиби
XIII.	Бўлим	Биржа савдолари тўғрисида маълумотни ошкор қилиш тартиби
XIV.	Бўлим	Биржа савдолари қоидаларини бузганлик учун жавобгарлик тўғрисида тартиб
XV.	Бўлим	Биржа савдолари қоидаларини бузганлик учун кўзда тутилган жазолар
XVI.	Бўлим	Ички назорат қоидаларини бузганлик учун кўзда тутилган жазолар
XVII.	Бўлим	Биржада низоларни бартараф этиш тартиби
XVIII.	Бўлим	Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича ички назоратни амалга ошириш
XIX.	Бўлим	Яқуний қоидалар

Ушбу Қоидалар Ўзбекистон Республикасининг “Биржалар ва биржа фаолияти тўғрисида”ги Қонуни (“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2014 йил 22 сентябрь, 38-сон, 481-модда), биржа фаолиятини тартибга солувчи бошқа меъерий-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ Ўзбекистон республика товар-хонашў биржасида биржа савдоларини ўтказиш тартиби ва шартларини белгилайди.

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. Мазкур Қоидалар Ўзбекистон республика товар-хонашў биржаси (кейинги ўринларда – Биржа деб юритилади), биржа аъзолари ва уларнинг трейдерлари, биржа аъзолари орқали биржа битимларини амалга оширувчи жисмоний ва юридик шахслар, шу жумладан норезидентлар, шунингдек биржа битимларини амалга оширишда, рўйхатга олишда, расмийлаштиришда ва ижро этишда ҳамда улар бўйича ҳисоб-китобларни амалга оширишда бевосита иштирок этадиган ёки кўмаклашадиган шахсларга нисбатан амал қилади.

2. Агар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги меъерий-ҳуқуқий ҳужжатларида ушбу Қоидалардан фарқ қилувчи қоидалар кўзда тутилган бўлса, амалда меъерий-ҳуқуқий ҳужжатларда кўзда тутилган қоидалар қўлланилади.

3. Биржанинг ички ҳужжатлари орқали ўрнатиладиган тартиб ва қоидалар ушбу Қоидаларга мувофиқ бўлиши лозим.

4. Ушбу Қоидаларда қуйидаги асосий тушунчалардан фойдаланилади:

трейдернинг автоматлаштирилган иш жойи (ТАИЖ) - ижара шартномаси асосида биржа аъзоларига тақдим қилинадиган иш жойи;

биржанинг котировка варақаси – биржа савдоларига қўйилган биржа товарларининг рўйхати;

биржа битими - биржа томонидан рўйхатга олинган, биржа савдосининг биржада қайд этилган натижаси асосида биржа товарига доир тузилган олди-сотди шартномаси;

биржа товари - дастлабки кўрикни талаб этмайдиган, сифат кўрсаткичлари ўзгармаслиги ва биржа битимлари мунтазам равишда тузилиши билан тавсифланадиган биржа савдоларига қўйилган муайян тур ва сифатдаги товар.

брокер - мижознинг топшириғига асосан ва унинг ҳисобидан биржа битимларини тузувчи биржа аъзоси;

Департамент – Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш Бошқармаси тимсолида фаолиятини амалга оширувчи Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Солиқ, валютага оид жиноятларга ва жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш департаменти.

дилер – биржа битимларини ўз номидан ва ўз ҳисобидан тузувчи биржа аъзоси;

ФШР – фойдаланувчининг шахсий рақами;

биржа аъзоларининг мижозлари - биржа савдоларида биржа товарларини сотувчи ёки сотиб олувчи юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорлар, Ўзбекистон Республикаси резидентлари ва норезидентлари;

ички ҳужжат – ушбу Қоидаларни амалга ошириш билан боғлиқ жараёнларни тартибга солишга мўлжалланган, биржа Бошқаруви томонидан ўз ваколатлари доирасида ушбу Қоидаларга мувофиқ қабул қилинган ҳужжат;

маркет-мейкер - биржа товарларига бўлган талаб, таклиф ва нарх даражасини сақлаб туриш мақсадида ўз зиммасига биржа битимларини тузиш мажбуриятини олган дилер;

Ички назорат Қоидалари - Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 6 ноябрда 2038-рақам билан рўйхатга олинган Биржа аъзолари учун жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича ички назорат Қоидалари;

«буюртмалар стакани» - очиқ жадвал кўринишида тузилган ва айни вақтда биржа битими тузилиши мумкин бўлган буюртмалар тўғрисидаги ахборотни ўз ичига олган ҳамда савдода иштирок этаётган биржанинг барча аъзолари учун БСЭТда акс эттирилган маълумот;

трейдер - биржа савдоларида биржа аъзоси номидан иштирок этадиган ва биржа битимларини тузишга ваколатли бўлган биржа аъзосининг ходими;

биржа аъзолари - дилерлар, маркет-мейкерлар ва брокерлар сифатида биржа савдоларида иштирок этиш ҳамда биржа битимларини тузиш ҳуқуқини белгиланган тартибда олган юридик шахслар;

биржа савдоларининг электрон тизими – биржа аъзоларининг биржа савдоларида иштирок этиши учун фойдаланиладиган электрон тизим;

Клиринг иштирокчиси – ушбу Қоидалар билан ўрнатилган тартибда, акцепт жўнатган ва рўйхатга олинган биржа аъзоси ва/ёки унинг мижози;

ЭРИ (электрон рақамли имзо) - электрон ҳужжатдаги мазкур электрон ҳужжат ахборотини электрон рақамли имзонинг ёпиқ калитидан фойдаланган ҳолда махсус ўзгартириш натижасида ҳосил қилинган ҳамда электрон рақамли имзонинг очиқ калити ёрдамида электрон ҳужжатдаги ахборотда хатолик йўқлигини аниқлаш ва электрон рақамли имзо ёпиқ калитининг эгасини идентификация қилиш имкониятини берадиган имзо;

QR-код (матрица ва штрихли код) – биржа битими тўғрисидаги маълумотга йўналишни ўз ичига олган, дастурий-аппарат воситалари орқали ўқиладиган оптик белги.

Кодни ўқиш жараёнида, битим ҳақида маълумот мавжуд бўлган, биржа интернет саҳифасининг мувофиқ бўлимига йўналиш берилади.

Биржа битимининг QR-коди ёрдамида биржа шартномасининг, биржа маълумотлар базасида сақланувчи, асл нусхасини кўриб, уни қоғоздаги кўриниши билан таққослаш имконияти мавжуд.

II. БИРЖА АЪЗОЛАРИ, УЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИ ТЎҒРИСИДАГИ НИЗОМ

5. Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари биржа аъзолари бўлиши мумкин эмас.

6. Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг мансабдор шахслари ҳамда биржанинг ходимлари биржа аъзоси бўлган юридик шахснинг таъсисчиси ва мансабдор шахслари бўлиши мумкин эмас.

7. Биржа аъзолигига қабул қилиш, аъзоликни тўхтатиб туриш ва тугатиш тартиби ушбу Қоидалар билан белгиланади.

8. Биржага аъзолик ҳуқуқи тўлов асосида тақдим этилади.

9. Биржа томонидан биржанинг ҳар бир аъзосига биржа аъзосининг шахсий рақами бириктирилади, шахсий электрон почта ва шахсий кабинет очилади.

10. Дилер ва брокер вазифалари биржанинг битта аъзоси томонидан қўшиб амалга оширилишига йўл қўйилади.

11. Биржа аъзолари мижозларнинг чекланмаган миқдорига хизмат кўрсатиши мумкин.

12. Биржа аъзоси ва унинг мижози ўртасидаги муносабатлар улар томонидан ўзаро тузилган шартнома асосида амалга оширилади. Шартнома шартлари ушбу қоидаларга зид бўлиши мумкин эмас.

13. Биржада биржа аъзолари ўз мижозларининг манфаатларини ўз трейдерлари орқали, шу жумладан, мижозларнинг манфаатларига тегишли масалалар муҳокама қилинадиган биржа комиссиялари мажлисларида иштирок этиш йўли билан ҳимоя қилишлари мумкин

14. Биржа аъзоси чекланмаган миқдорда трейдерларни ишга жалб этишга ҳақли.

15. Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг, шунингдек биржанинг ходимлари трейдерлар сифатида фаолият юритиши мумкин эмас.

16. Трейдер фақат битта биржа аъзоси номидан фаолият юритиш ҳуқуқига эга.

17. Биржа аъзоси ва унинг трейдери орасидаги муносабатлар меҳнат шартномаси орқали тартибга солинади.

18. Биржа аъзоларининг трейдерлари малака талабларига жавоб бериши лозим.
Трейдерлар:

- биржа фаолиятига оид қонун ҳужжатларини;
- мазкур Қоидаларни;
- биржа савдоларини ташкил этилиши, биржа битимларини тузилиши ва бажарилишини тартибга солувчи биржа ички ҳужжатларини билишлари шарт.

19. Трейдерларнинг қўйилган талабларга мувофиқлиги даражаси, биржа Бошқаруви томонидан белгиланган тартиб бўйича тест синовидан ўтказиш йўли билан аниқланади.

20. Трейдер ўзининг ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги билан биржа аъзосига сезиларли зарар етказган тақдирда, биржа аъзоси ушбу зарар тўлиқ қопланишига қадар, агар улар ўртасида тузилган шартномага мувофиқ биржа аъзосига шундай ҳуқуқ берилган бўлса, биржадан трейдернинг бошқа биржа аъзоси учун трейдер сифатида фаолиятини чеклашни талаб қилиш ҳуқуқига эга.

21. Биржа билан биржа аъзоси ўртасидаги расмий ёзишмалар, ҳамда бошқа маълумотларни жўнатиш биржанинг электрон почтаси ёки шахсий кабинет орқали амалга оширилади.

22. Биржа аъзолари:

биржа савдоларида иштирок этиш ва биржа битимларини тузиш;

биржа комиссиялари фаолиятида иштирок этиш;

биржа савдоси қоидаларини ишлаб чиқишда иштирок этиш;

биржа томонидан тақдим этиладиган хизматлардан фойдаланиш;

ҳар бир биржа савдосининг яқунлари тўғрисида ахборот олиш ҳуқуқига эга.

Биржа аъзолари қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлишлари мумкин.

23. Биржа аъзоларининг мажбуриятларига қўйидагилар киради:

биржада ўз фаолиятини қонун ҳужжатларига, мазкур Қоидаларга ва биржанинг ички ҳужжатларига мувофиқ амалга ошириш;

мижозга унинг манфаатларини кўзлаб тузиладиган биржа битимлари, шунингдек унинг топшириқлари бажарилиши билан боғлиқ тўлиқ ахборотни ўз вақтида тақдим этишлари. Мижоз билан келишмовчиликлар вужудга келган ҳолларда, мижозни битим ҳақида тўлиқ ва ўз вақтида хабардор қилганлиги тўғрисида далилларга эга бўлиш;

мижозга унинг манфаати доирасида биржа битимларининг амалга оширилиши ҳамда топшириқларининг бажарилиши тўғрисидаги маълумотни ўз вақтида тақдим этиш;

мижоз билан шартнома тузишда уни мазкур Қоидалар ҳамда клиринг ва ҳисоб-китобларни амалга ошириш шартлари билан таништириш;

ўз ҳисобидан ва мижоз ҳисобидан амалга оширилган биржа битимларининг алоҳида ҳисобини юритиш;

ўз мижозларининг пул маблағларини алоҳида ҳисобини юритиш;

биржа томонидан кўрсатиладиган хизматлар учун тўловни ўз вақтида амалга ошириш;

биржа комиссияларининг қарорларини ўзларига таалукли қисмини ижро қилиш; реквизи́тлари ўзгарганлиги ҳақида биржага ўзгариш бўлган кундан бошлаб ўн кунлик муддат ичида хабар бериш;

қунига камида бир марта биржа томонидан очилган ўзининг электрон почтасини

ва шахсий кабинетини текшириш;

биржа биносида жамоат тартиби ва одоб-ахлоқ қоидаларига риоя этиш.

Биржа аъзоларига қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам юклатилиши мумкин.

24. Биржа аъзолари, уларнинг трейдерлари ва савдо майдончалари регистраторларига қуйидагилар тақиқланади:

биржа ва унинг ходимларининг обрўсига салбий таъсир кўрсатадиган ёлғон, тасдиқланмаган ёки инсайдерлик маълумотларини, асосланмаган миш-миш, ғийбат ва тухматларни тарқатиш;

савдолар жараёнида биржа томонидан ўрнатилган тизимлардан фарқ қилувчи операцион тизимлардан фойдаланиш;

биржа аъзосининг компьютер терминалида биржа томонидан ўрнатилган тамғани (стикерни) узиб олиш;

ҳужжат ва шартномаларни сохталаштириш, улардан сохталаштирувчининг ўзи ёки ҳар қандай ўзга шахс манфаатларида фойдаланиш, бундай ҳужжатни ёки шартномани топшириш, ҳамда ундан фойдаланиш, олдиндан сохталиги маълум бўлган ҳужжат ёки шартномани рўйхатга олиш;

мижознинг топшириқларини электрон журналда олдиндан рўйхатга олмасдан туриб битимни амалга ошириш;

биржа ва унинг бошқа аъзоларининг мулкига зарар етказиш.

25. Биржа Бошқаруви томонидан трейдерларнинг касбий одоб-ахлоғига таалуқли бошқа талаблар ҳам қўйилиши мумкин.

III. БИРЖА АЪЗОЛИГИГА ҚАБУЛ ҚИЛИШ, АЪЗОЛИКНИ ТЎХТАТИБ ТУРИШ ВА БЕКОР ҚИЛИШ ТАРТИБИ

26. Биржа аъзолигига қабул қилиш юридик шахсларни биржа аъзоси сифатида аккредитация қилиш йўли билан амалга оширилади. Биржа аъзосини аккредитация қилишда мазкур юридик шахснинг рўйхатдан ўтган ҳудуди бўйича биржанинг ҳудудий бўлинмаси ёки савдо майдончасида БСЭТга уланиш рухсати берилади.

27. Биржа аъзолигига кириш истагини билдирган шахс (кейинги ўринларда – номзод) биржага, шу жумладан, унинг ҳудудий бўлинмаларига қоғозли кўринишда ёки ЭРИдан фойдаланган ҳолда аккредитация модули орқали электрон кўринишда қуйидаги ҳужжатларни тақдим этади:

тасдиқланган шаклдаги ариза;

аъзоликни тақдим этиш тўғрисидаги оммавий шартнома шартларини қабул қилинганлиги бўйича акцепт;

ТАИЖни тақдим этиш тўғрисидаги оммавий шартномани тузиш бўйича акцепт

- (ТАИЖ биржанинг ҳудудий бўлинмаси томонидан ижарага берилаётган бўлса);
- давлат рўйхатидан ўтказилганлиги ҳақидаги гувоҳнома ва уставнинг талабгор томонидан тасдиқланган нусхаси;
- талабгор томонидан тасдиқланган талабгор раҳбари ва бош ҳисобчисининг паспорт нусхаси (2-нусхада);
- акцепт-аризаси;
- трейдер(лар)нинг ишга қабул қилинганлиги тўғрисидаги талабгор томонидан тасдиқланган буйруқ нусхаси;
- трейдер(лар)нинг паспорт нусхалари;
- Биржа аъзолари учун жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашишга оид ички назорат Қоидаларини бажариш учун масъул шахсни тайинлаш бўйича, талабгор томонидан тасдиқланган буйруқ нусхасини.
28. Талабгордан мазкур Қоидаларда кўрсатилмаган ҳужжатларни талаб қилинишига йўл қўйилмайди.
29. Талабгорлар тўлдириши учун ҳужжатлар намуналари (шакллари) биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланади ва биржанинг веб-сайтида жойлаштирилади. Оммавий шартномалар ҳам биржанинг веб-сайтида жойлаштирилади.
30. Талабгор тақдим этилган ҳужжатлар тўпламидаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги учун жавобгар бўлади.
31. Ҳужжатлар тўплами биржанинг масъул таркибий тузилмаси томонидан кўриб чиқилиб, камчиликлар аниқланмаса, биржа Бошқаруви томонидан талабгорни аъзоликка қабул қилиш тўғрисида қарор қабул қилинади ва бу ҳақда талабгорга тегишли хабарнома юборилади.
32. Талабгорнинг ҳужжатлари улар тақдим этилган кундан бошлаб 5 иш кунни давомида кўриб чиқилади.
33. Талабгор томонидан мазкур Қоидаларда кўрсатилган барча зарур ҳужжатлар тақдим этилмаган бўлса, биржа аъзоликка қабул қилиш ҳақидаги аризани каноатлантиришни рад этади, бу ҳақда рад қилиш сабабларини кўрсатган ҳолда ёзма равишда талабгорни хабардор қилади. Шу билан бирга ҳужжатлар талабгорга қайтарилади.
34. Аъзоликка қабул қилиш рад этилган талабгор, рад қилиш учун сабаб бўлган камчиликларни бартараф этгандан сўнг ҳужжатларни қайтадан топширишга ҳақли.
35. Биржанинг ваколатли таркибий тузилмаси биржа аъзоси ҳақидаги барча зарур маълумотларни, шу жумладан биржа аъзосининг реквизитлари, унинг трейдерлари, аъзоликни тўхтатиш ёки тугатиш сабабларини ўз ичига олган биржа аъзоларининг электрон реестрини юритади.
36. Аъзоликни тўхтатиш ихтиёрий асосда ва мажбурий тартибда амалга оширилади.
37. Аъзоликни тўхтатиш биржа аъзосини биржа савдоларидан четлаштириш йўли билан қуйидаги ҳолларда, яъни:
- биржа ва (ёки) савдо иштирокчилари олдида қарздорлик мавжуд бўлганда;

қонун ҳужжатларини ва (ёки) мазкур Қоидаларни бузганда;
биржа комиссияларининг қарорларини бажармаганда амалга оширилади.

38. Биржа аъзоси ва унинг трейдерларини савдодан четлаштириш учун асос бўладиган қоида бузилишлар мазкур Қоидалар билан белгиланади.

39. Биржа аъзосининг аъзолиги тўхтатилган ва аъзоликдан четлаштирилган даврда ундан аъзолик бадаллари ва бошқа тўловлар ундирилмайди, шунингдек ушбу биржа аъзосининг трейдерини бошқа биржа аъзосига ўтказишга йўл қўйилмайди.

40. Аъзолик:

мазкур биржа аъзоси (юримдик шахс) банкрот деб топилганда ёки Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида кўрсатилган тартибда тугатилганда;

биржа аъзоси сифатида 6 (олти) ойдан ортиқ муддат давомида фаолият кўрсатмаганда (аъзолик тўхтатилган ҳоллар бундан мустасно);

мазкур Қоидаларнинг 43-бандида кўрсатилган ҳаракатларни такроран содир этганда;

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида назарда тутилган бошқа асослар мавжуд бўлганда тугатилиши мумкин.

41. Аъзоликни тугатиш ҳақидаги қарор биржа Бошқаруви томонидан қабул қилинади.

IV. БИРЖА АЪЗОЛАРИНИ БИРЖА САВДОЛАРИДА ИШТИРОК ЭТИШГА КИРИТИШ ТАРТИБИ

42. Биржа аъзоларининг биржа савдоларида иштирок этиши фақатгина биржа савдоларининг электрон тизимидан (БСЭТ)дан фойдаланган ҳолда амалга оширилиши мумкин.

43. БСЭТ тизимига кириш ҳуқуқи фақат биржа аъзосининг трейдерига берилади.

44. Трейдернинг БСЭТга киришига рухсат унга трейдернинг автоматлаштирилган иш жойи ва индивидуал логин ҳамда трейдернинг паролени бериш орқали амалга оширилади.

45. Биржа аъзосининг аризасига кўра савдоларда иштирок этишга рухсат биржа филиаллари ва савдо майдончаларида берилиши мумкин. Биржа савдо залларига рухсат фақатгина трейдерларга берилиши мумкин.

46. ТАИЖ биржа томонидан шартнома ва тўлов асосида берилади.

47. Савдо майдончасида ТАИЖни бериш шартлари савдо майдончаси ва биржа аъзоси томонидан белгиланади.

48. Трейдернинг логин ва пароли тўғрисидаги маълумотлар махфий ахборот ҳисобланади. Трейдернинг логин ва пароли тўғрисидаги маълумотларнинг, шу жумладан трейдернинг ўзи томонидан ҳам ошкор қилинишига йўл қўйилмайди.

49. Трейдернинг шахсий логин ва пароли фақатгина трейдер билан меҳнат шартномасини тузган битта биржа аъзоси томонидан фойдаланилиши мумкин.

50. Трейдернинг логин ва паролдан ушбу трейдерга алоқаси бўлмаган бошқа

биржа аъзоларининг фойдаланиши тақиқланади.

51. “ЎзРТХБ” АЖда биржа аъзолари трейдерларини синовдан ўтказиш Тартибига асосан, Биржа трейдери ўрнатилган тартибда шахсий логин ва пароль олганидан кейин, бир ой ичида қўйилган талабларга мувофиқлик бўйича тест синовларидан ўтишлари шарт.

52. Тест синовларидан ўта олмаган трейдерлар ушбу синовлардан ўтгунига қадар биржа савдоларидан четлаштирилади.

53. Биржа аъзоси ва унинг трейдерлари аъзолиги тўхтатилган ва савдолардан четлаштирилган даврда биржа савдоларига қўйилмайди.

54. Биржа аъзоси биржа савдосидан четлаштирилгандан сўнг унинг трейдери биржа Бошқаруви томонидан ўрнатилган тартибда қайтадан тест синовларидан ўтади.

55. Биржа аъзоси бириктирилган савдо майдончасининг фаолияти тўхтатилган ёки тугатилган ҳолларда биржа аъзоси уни бошқа савдо майдончаси ёки филиалига ўтказиш ҳақида биржага ариза бериши шарт. Ўтказиш расмийлаштирилгунга қадар биржа аъзоси биржа савдоларига қўйилмайди.

V. ТОВАРЛАРНИ БИРЖА САВДОЛАРИГА ҚЎЙИШГА РУХСАТ БЕРИШНИ АМАЛГА ОШИРИШ ТАРТИБИ

56. Биржа савдоларига фақат биржа товарлари қўйилади.

57. Ер, ер ости бойликлари, сув, бошқа табиий ресурслар, маданий мерос ва интеллектуал мулк объектлари, ишлар ва хизматлар, хусусий белгили ашёлар, кўчмас мулк, шунингдек қонун ҳужжатларига мувофиқ фуқаролик муомаласидан чиқарилган мол-мулк биржа товари бўлиши мумкин эмас.

58. Товарни биржа савдоларига қўйишни амалга ошириш қуйидаги жараёнларни ўз ичига олади:

товар ишлаб чиқарувчи ёки етказиб берувчининг товарни биржанинг котировкалаш варағига киритиш ҳақидаги аризасини кўриб чиқиш;

товарнинг қонун ҳужжатларига, шу жумладан биржа товарига нисбатан ўрнатилган талабларга мувофиқлигини, мувофиқлик сертификатининг мавжудлигини, агар импорт қилинган товар бўлса, унинг божхона расмийлаштирувидан ўтказилганлиги ҳақидаги ҳужжатни текшириш(ЮБД);

товарнинг ликвидлигини баҳолаш;

товарни биржанинг котировкалаш варағига киритиш ва уни биржа аъзоларига етказиш.

59. Товарни биржа савдоларига қўйишга рухсат бериш биржанинг Листинг комиссияси томонидан амалга оширилади. Листинг комиссияси ўз фаолиятини биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланган Листинг комиссияси тўғрисидаги Низомга мувофиқ амалга оширади.

60. Биржа савдосига қўйилган биржа товарлари рўйхати биржанинг котировкалаш варағи ҳисобланади.

61. Биржанинг котировкалаш варағи биржа савдолари муомаласига киритилган

биржанинг намунавий контрактлари рўйхати кўринишида шакллантирилади.

62. Рухсат бериш натижалари бўйича Листинг комиссияси контрактга идентификация рақами беради ва битимнинг энг муҳим шартларини кўзда тутган ҳолда намунавий биржа контрактининг спецификациясини тасдиқлайди.

63. Муҳим шартлардаги ҳар қандай ўзгартириш янги намунавий биржа контракти спецификациясини қабул қилиш ва унга янги идентификация рақами бериш учун асос бўлади.

64. Намунавий биржа контрактининг спецификацияси мажбурий тарзда қуйидаги муҳим шартларни ўз ичига олиши керак:

биржа томонидан қўйилган контрактнинг рақами (коди);
товарнинг ТИФ ТН коди; товарнинг тўлиқ номи; ўлчов бирлиги;
битта контрактдаги лот (товарнинг ўлчов бирлигидаги миқдори);
битим пул бирлиги (валютаси);
етказиб бериш базиси;
тўлов ва етказиб бериш муддати;
битим бажарилишини таъминлаш кафолати бўйича бўнак фоизи;
сотиб олувчилар тоифаси.

65. Биржа намунавий контрактининг спецификацияси сотувчи билан ўзаро келишилган, мазкур турдаги товарни сотишнинг алоҳида хусусиятини белгиловчи махсус шартларни ўз ичига олиши мумкин.

66. Биржанинг Листинг комиссияси томонидан товарларни биржанинг котировкалаш варағидан чиқариш қуйидаги ҳолларда амалга оширилиши мумкин:

товар сотувчиси юридик шахс сифатида тугатилганда;
сотувчи томонидан товарларни мунтазам равишда белгиланган миқдорда савдога қўйиш мажбуриятлари бажарилмаганда;

товарга нисбатан талабнинг мажбур эмаслиги, мазкур товар бўйича мунтазам битимлар тузилмаганда;

товар сотувчисининг товарни биржанинг котировкалаш варағидан чиқариш ҳақидаги аризаси асосида.

67. Биржанинг котировкалаш варағида мавжуд бўлмаган биржа товарларини муомалага чиқаришга йўл қўйилмайди.

VI. БИРЖА БИТИМЛАРИНИНГ ТУРЛАРИ

68. Биржа битими биржа томонидан рўйхатга олинган, биржа савдосининг биржада қайд этилган натижаси бўйича тузилган биржа товарига доир олди-сотди шартномасидир.

69. Биржада қуйидаги турдаги битимлар амалга оширилади:

спот битимлари;
форвард битимлари;
фьючерс битимлари.

70. Спот битими - бу сотиб олувчи тўловни кечиктирмасдан амалга ошириши, сотувчи эса товарларни кечиктирмасдан етказиб бериши лозим бўлган битимдир.

71. Форвард битими - бу сотувчи шартномада белгиланган муддатда товарни сотиб олувчига топшириши, сотиб олувчи эса товар ҳақини битимда келишилган муддатда ва тартибда тўлаши ва уни қабул қилиб олиш мажбуриятини олган битимдир.

Форвард битимлари битим шартлари асосида товарни етказиб бериш ва унинг ҳақини тўлиқ тўлаш билан яқунланади (етказиб бериш форварди).

72. Фьючерс битими – бу молия инструментларининг (деривативларнинг) келгусида ижро этилиши мажбуриятларига (фьючерсга) эга бўлган олди-сотди битимлари бўлиб, биржа маҳсулотини етказиб беришни (етказиб бериш фьючерси) ёки битим тарафлари орасида маҳсулотни етказмай туриб, ҳисоб-китобларни амалга оширишни (ҳисоб-китоб фьючерси) кўзда туттади.

73. Биржа битимининг намунавий шакли биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланади.

VII. ТУЗИЛГАН БИРЖА БИТИМЛАРИНИНГ БАЖАРИЛИШИНИ ТАЪМИНЛАШ УЧУН ШАРТ-ШАРОИТЛАР ЯРАТИШ ТАРТИБИ

74. Тузилган биржа битимларининг бажарилишини таъминлаш учун шарт-шароитлар қуйидагилар орқали амалга оширилади:

клиринг ва ҳисоб-китобларни амалга ошириш;

биржа товарларини етказиб беришнинг ҳисобга олинишини амалга ошириш;

пул маблағларини ва биржа товарларини олдиндан депонентга қўйишни назарда тутувчи механизмларни белгилаш;

биржа битимлари бўйича мажбуриятларга риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш.

75. Биржа битимларининг бажарилишини таъминлаш учун битимлар бўйича барча ҳисоб-китоблар “тўловга қарама-қарши етказиб бериш” принципи асосида амалга оширилади.

76. Биржа савдоларида тузилган битимлар бажарилишининг молиявий кафолатини таъминлаш учун биржа савдоларида тузилган барча битимлар бўйича ҳисоб-китоблар биржанинг Ҳисоб-китоб - клиринг Палатаси (ХККК) орқали амалга оширилади.

77. Биржа битимларининг бажарилишини таъминлаш учун қўшимча шароитлар яратиш мақсадида, биржа битимлари бўйича мажбуриятларни бажариш учун биржа аъзоларининг етарлича маблағи бўлмаган ҳолларда, Биржа битимларининг бажарилишини таъминлаш фонди маблағлари ҳисобидан, тўлов ҳисобига ва қайтариш шарти билан мажбуриятлар бажарилиб турилиши мумкин.

VIII. БИРЖА САВДОЛАРИНИ ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ

78. Биржа савдолари биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланган биржа савдолари сессияси жадвалига мувофиқ ўтказилади.

79. Жадвал биржанинг расмий веб-сайтида олдиндан жойлаштирилади. Савдо сессиялари жадвалидаги ўзгариш ва қўшимчалар янги жадвал эълон қилинган пайтдан бошлаб камида уч кундан кейин кучга киради.

80. Савдолар мунтазам равишда биржанинг иш кунларида ўтказилади.

81. Барча биржа савдолари фақатгина БСЭТда ўтказилади.

82. Биржа савдолари сессияси қуйидаги даврлардан ташкил топади:

сотиш учун буюртма бериш;

сотиб олиш учун буюртма бериш;

биржа аъзолари томонидан берилган қарама-қарши буюртмаларни бирлаштириш ва тузилган битимлар реестирини шакллантириш.

83. Биржа аъзолари ўз миқозларининг топшириғига кўра биржа савдоларида биржа товари бўйича биржа битимларини БСЭТга буюртма бериш орқали амалга оширадilar.

84. Биржа аъзоси биржа савдоларида битимни амалга оширишда миқознинг топшириғи (буюруғи)га қатъий амал қилиши шарт.

85. Миқознинг буюруқлари биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланган намунавий шаклда берилади.

86. Биржа аъзоси, хизмат кўрсатилаётган миқозларнинг ва улардан қабул қилинаётган топшириқларнинг ҳисобини электрон рўйхатга олиш журналида, биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланган шаклда, шахсий кабинет воситаси орқали юритиши ва ушбу ҳисобнинг маълумотларини биржа сўровига асосан ошкор қилиши шарт.

87. Журналдаги ҳар бир топшириққа такрорланмайдиган рўйхатга олиш рақами берилади. Топшириқлар журналга улар қабул қилинган вақтга мутаносиб равишда кетма-кетликда киритилиши керак.

88. Миқознинг топшириғини журналда олдиндан қайд этмасдан бажариш тақиқланади.

89. Агар миқознинг топшириғи бошқа миқозлар топшириғи билан рақобатга киришса, биржа аъзоси топшириқларнинг келиб тушиш вақтига мутаносиб равишда ва топшириқларни рўйхатга олиш журналида қайд этилган кетма-кетликда навбати билан бажариши шарт.

90. Товари сотиш ёки сотиб олиш учун буюртмалар фақат трейдерлар томонидан берилиши мумкин.

91. Буюртмани тақдим этиш бир томонлама битим ҳисобланиб, унга мувофиқ номидан буюртма берилган шахс намунавий биржа контрактида белгиланган шартлар асосида шартнома тузиш мажбуриятини ўз зиммасига олади.

92. Сотилган берилган буюртма товар кимнинг номидан берилган бўлса, ўша шахсга тегишлилигини ва у учинчи шахслар ҳуқуқлари таъсирида эмаслигини тасдиқлайди, шунингдек ушбу шахсга қуйидаги мажбуриятларни юклайди:

намунавий биржа контрактида ва берилган буюртмада белгиланган шартларда маҳсулотни етказиб бериш;

савдоларда битимни амалга ошириш ёки товарни савдодан чиқаришдан ташқари, бошқача усулда товардан фойдаланмаслик.

93. Сотиш учун буюртмада:

намунавий биржа контрактининг идентификация рақами;

савдога қўйиладиган лотлар сони;

лот учун бошланғич нарх кўрсатилиши керак.

94. Сотиш учун буюртма, биржанинг корпоратив чатида савдодан бир кун олдин эълон қилинадиган савдони ўтказиш билан боғлиқ маълумотлар акс эттирилган жадвалга мувофиқ биржа савдолари сессияси бошланишида жойлаштирилади.

95. Юқори ликвидли ва монопол турдаги маҳсулотлар сотувчилари манфаатида сотиш учун берилган буюртма асосида савдога қўйиладиган маҳсулотлар миқдори маҳсулотларни қайта савдога қўйиш қонун ҳужжатларида назарда тутилганлигини инобатга олган ҳолда, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тасдиқланган маҳсулотларни биржа савдоларига қўйиш жадвалига мувофиқ бўлиши шарт.

96. Юқори ликвидли ва монопол турдаги маҳсулотларнинг сотувчилари томонидан савдога қўйилаётган товарлар миқдорининг мувофиқлиги бўйича мажбуриятлари бажарилишининг назорати биржа томонидан ҳақиқатда савдога қўйилган маҳсулотлар миқдорини савдога қўйиш жадвалида кўрсатилган миқдорга ҳамда маҳсулотларни қайта савдога қўйиш бўйича мажбуриятларга кунлик таққослаш йўли билан амалга оширилади.

97. Биржа, юқори ликвидли ва монопол турдаги маҳсулотлар сотувчи корхоналар томонидан мажбуриятларнинг бажарилиши юзасидан маълумотларни Ўзбекистон Республикасининг хусусийлаштирилган корхоналарга кўмаклашиш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси органлари эътиборига, мазкур Қўмита ҳамда биржа томонидан ўзаро белгиланган тартиб ва муддатларда етказди.

98. Буюртма беришдан олдин сотувчилар ва сотиб олувчиларнинг шахсий ҳисоб рақамига қонун ҳужжатларига мувофиқ биржа томонидан белгиланган миқдордаги кафолат таъминоти маблағи киритилиши шарт. Киритиладиган кафолат таъминоти маблағи миқдори биржа ва ҳисоб-китоб- клиринг Палатасининг комиссия тўловларини, шунингдек биржа шартномаси бўйича мажбуриятларнинг бузилиш эҳтимоли борлиги учун неустойка тўловини таъминловчи бўнакни ўз ичига олади.

99. БСЭТ шахсий ҳисоб рақамида етарли маблағи бўлмаган шахс манфаатида битимлар тузилишига йўл қўймайди.

100. Сотиб олиш учун буюртма у кимнинг номидан берилган бўлса, ўша шахс зиммасига намунавий биржа контракти ва берган буюртмасида белгиланган шартларда товар ҳақини тўлаш ва товарни танлаб олиш мажбуриятини юклайди.

101. Сотиб олиш учун буюртмада:

намунавий биржа контрактининг идентификация рақами;

савдода сотиб олинадиган лотлар сони;

лот учун таклиф этилаётган нарх кўрсатилиши керак.

102. Қонун ҳужжатларида ёки биржа томонидан нарх ўзгаришининг чегаравий миқдори қатъий белгиланган товарларни сотиб олиш учун буюртма бериш, фақатгина мазкур чегаравий миқдорларга риоя қилган ҳолда амалга оширилади.

103. Меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ёки ваколатли давлат органлари қарорлари талабларига жавоб бермайдиган мижозлар номидан у ёки бу биржа товарини сотиб олувчиларга нисбатан сотиб олиш учун буюртма берилишига йўл қўйилмайди.

104. Ваколатли давлат органлари томонидан ўрнатилган параметрларни бузадиган буюртмалар берилишига йўл қўйилмайди.

105. Меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар билан алоҳида талаблар қўйилган биржа товарини сотиб олиш учун буюртма мижознинг мазкур товарни сотиб олиш ҳуқуқига эга эканлигини тасдиқловчи ҳужжатлар билан асослантирилган бўлиши шарт.

106. Биржа аъзоси БСЭТга буюртма беришдан олдин биржа товарини потенциал сотиб олувчисидан тегишли ҳужжатларни олиши шарт.

107. Сотиб олиш учун буюртма биржа аъзоси томонидан биржа савдолари сессиялари жадвалида белгиланган сотувчи томонидан товар савдога қўйилгандан сўнг берилади.

108. Биржа аъзоси киритилган буюртмани қуйидаги ҳолларда қайтариб олишга ҳақли:

қайтариб олинган буюртма ўрнига юқорирок нарх кўрсаткичли янги буюртма берилганда;

буюртмаси “буюртмалар стакани”дан тушиб қолганда (анча юқори нарх кўрсатилган рақобатчи буюртма берилганлиги ва ушбу буюртманинг нарх параметрлари асосида битим тузиш мумкин бўлмаганлиги сабабли буюртманинг баҳоси ўз актуаллигини йўқотганда).

109. Сотиб олиш учун буюртма биржа аъзолари томонидан фақат рўйхатга олинган жойларида берилади.

110. Биржа савдолари бошланғич нархнинг ошириб боришида ифодаланган оддий аукцион шаклида ўтказилади.

111. БСЭТ биржа аъзоларига рақобат асосида ўтказиладиган савдолар жараёнида асосли, шу жумладан нархни шакллантириш масалаларига оид қарорлар қабул қилиш учун “буюртмалар стакани”га кириш ҳуқуқини таъминлайди.

112. “Буюртмалар стакани” айти вақтда электрон савдо тизими комплекс дастурига киритилиши мумкин бўлган барча буюртмаларга оид нарх ва миқдорлар бўйича маълумотларни ўзида сақлайди.

113. БСЭТ биржа аъзосига ўзининг буюртмаларини ва уларнинг рақобатбардошлигини аниқлай олиши учун биржа аъзосининг буюртмасини алоҳида ранг ёки бошқа восита орқали ажратилишини таъминлайди.

114. Буюртмалари “Буюртмалар стакани”га киритилган бошқа биржа аъзолари ҳақидаги маълумотлар акс эттирилмайди.

115. БСЭТ биржа савдолари ғолибларини биржа аъзолари томонидан биржа товари сотувчисининг манфаатида БСЭТга сотиш учун берилган буюртмаларни баҳо параметрлари сотувчининг баҳо параметрлари билан тенг ёки ундан юқори бўлган

сотиб олиш учун берилган буюртмаларни бирлаштириш орқали жадвалда белгиланган биржа савдолари сессиялари вақтида аниқлайди.

116. Бунда биринчи навбатда сотувчининг буюртмаси билан энг юқори баҳони таклиф этган сотиб олувчиларнинг буюртмалари бирлаштирилади. Сотиб олувчилар томонидан бир хил баҳодаги буюртмалар берилган бўлса, биринчи навбатда рақобатчи буюртмаларга нисбатан БСЭТга эртароқ берилган буюртмалар билан сотувчининг буюртмаси бирлаштирилади.

117. Биржа ходимлари ёки бошқа шахсларнинг биржа савдоларига аралашшига йўл қўйилмайди.

118. Буюртмаларни бирлаштириш ва биржа савдолари ҳолибини аниқлаш жараёнига, шу жумладан рухсат берилмаган биржа дастури таъминотидан фойдаланган ҳолда аралаштириш, нархларни манипуляциялаш деб баҳоланади.

119. Сотувчи ва сотиб олувчи томонидан битта шахсий ҳисоб рақамда битим тузилишига йўл қўйилмайди. Бундай битимни амалга ошириш нархларни манипуляциялаш деб баҳоланади.

120. Сессия якунлангунга қадар кейинчалик буюртмалардаги маълумотларни ўчириш орқали сессия давомида буюртма бериш йўли билан биржа товарининг нархини ошириш нархларни манипуляциялаш деб баҳоланади.

121. Биржа савдоларида биржа товари нархини сунъий равишда ошириш ёки пасайтиришга олиб келадиган биржа аъзоларининг ҳаракатлари нархларни манипуляциялаш деб баҳоланади.

122. Биржа савдолари алоҳида турдаги маҳсулотларни биржа савдоларида реализация қилишни тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар талаблари ҳисобга олинган ҳолда ўтказилади. Шу билан бирга Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан биржа савдоларини ўтказишнинг бошқа махсус шартлари белгиланиши мумкин.

123. Агар мижознинг буйруғини бажариш қонун ҳужжатлари ва (ёки) мазкур Коидаларнинг бузилишига олиб келса, биржа аъзоси мазкур буйруқни бажаришни рад этишга мажбур.

IX. БИРЖА БИТИМЛАРИНИ ВА БИРЖА САВДОЛАРИ НАТИЖАЛАРИНИ РЎЙХАТДАН ЎТКАЗИШ ВА РАСМИЙЛАШТИРИШ ТАРТИБИ

124. Қарама-қарши буюртмаларни бирлаштириш натижаси бўйича БСЭТ биржа савдо сессияси якунланган пайдан бошлаб бир соат ичида амалга оширилган битимларни шакллантиради ва рўйхатга олади, шундан сўнг Маклериат ва ХККПга келиб тушадиган амалга оширилган битимлар (савдо баённомалари) реестрини шакллантиради.

125. Амалга оширилган битимлар (савдо баённомалари) реестрининг шакли биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланади.

126. ХККП Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги билан келишилган

тарифларга мувофиқ биржа битимларини рўйхатга олганлик ва клиринг хизматлари кўрсатганлик учун биржа фойдасига комиссия йўғим ундирилишини таъминлайди.

127. Комиссия йўғими келусида битимнинг расмийлаштирилиши ёки расмийлаштирилмасигидан қатъий назар ундирилади.

128. Савдо сессияси якунлари бўйича Маклериат амалга оширилган битимлар реестри асосида биржа филиалларининг маклерлари ва савдо майдончалари регистраторлари орқали биржа аъзоларига улар томонидан амалга оширилган барча биржа битимлари тўғрисидаги маълумотларни тақдим этади.

129. Биржа битими амалга оширилган битимлар реестри асосида БСЭТ томонидан автоматик тарзда намунавий биржа контрактида белгиланган шартларга мувофиқ шакллантирилади.

130. Биржа битимида:

биржа савдоси санаси ва рақами;

биржа битими рақами;

биржа шартномаси томонлари (сотувчи ва сотиб олувчи)нинг реквизитлари;

битимни амалга оширган биржа аъзоларининг реквизитлари;

шартнома предмети;

товар номи;

биржа контрактининг рақами;

ўлчов бирлиги;

ўлчов миқдори;

бирликнинг баҳоси;

бирликнинг бошланғич баҳоси;

лот қиймати;

лотнинг бошланғич баҳоси;

шартнома суммаси;

пул бирлиги;

кадоқ тури;

товарни етказиб бериш ва тўловни амалга ошириш муддатлари ва шартлари;

тарафларнинг мажбуриятлари;

шартнома мажбуриятлари бажарилмаганда ёки лозим даражада бажарилмаганда томонларнинг жавобгарлиги;

низоларни биржанинг Арбитраж комиссиясида судгача хал этиш;

намунавий биржа контрактига мувофиқ алоҳида шартлар кўрсатилади.

131. Амалга оширилган барча биржа битимлари расмийлаштиришни талаб этади.

132. Биржа товарига нисбатан унинг аъзолари томонидан биржа савдолари ўтказилмасдан тузилган биржа битимларини биржа томонидан рўйхатга олинишига йўл қўйилмайди.

133. Биржа аъзоси, савдо сессияси тугагандан кейин икки соатдан кечикмаган ҳолда, у томонидан амалга оширилган барча битимларни текшириши, имзолаши, муҳр

қўйиши ва биржа филиали маклерига (савдо майдончаси регистраторига) топшириши шарт.

Биржа аъзоси амалга оширган битимларини шунингдек ЭРИни қўллаган ҳолда, ўз шахсий кабинети орқали имзолаши мумкин.

134. Биржа аъзоси – сотувчи ва биржа аъзоси – харидорнинг биржа битими нусхалари биржа филиали маклерининг (савдо майдончаси регистраторининг) муҳри билан тасдиқланганидан кейин, битим расмийлаштирилган деб ҳисобланади.

Биржа аъзоси томонидан ЭРИ орқали имзоланган биржа битимлари, филиал маклери томонидан ҳам ЭРИ орқали имзоланади, шундан сўнг биржа битимига БТЭС ва битим тузилганини тасдиқловчи QR-код берилади.

135. Биржа битимини расмийлаштириш битимни тузган биржа аъзоси жойлашган манзил бўйича амалга оширилади.

Биржа битимини расмийлаштириш шунингдек, электрон кўринишда ЭРИдан фойдаланган ва QR-код берилган ҳолда амалга оширилиши мумкин.

136. Биржа битимлари нусхалари биржа аъзоси - сотувчи ва (ёки) биржа аъзоси - сотиб олувчи, шунингдек маклер ёки регистратор томонидан расмийлаштирилмаганда битим тузилмаган ҳисобланади.

137. Сотувчи ва сотиб олувчининг битим бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятлари биржа битими расмийлаштирилган пайдан бошлаб пайдо бўлади.

138. Харидор манфаатларида ҳаракат қилувчи биржа аъзоси, биржа филиалининг маклери ёки савдо майдончасининг регистраторига қуйидагиларни тақдим этади:

Мижоз билан тузилган топшириқ шартномаси (комиссия шартномаси);

биржа товарининг харид қилиниши қонунийлигини тасдиқловчи ҳужжатлар (агар қонунчиликда биржа товарини харид қилинишида бирон бир чекловлар шартлиги кўзда тутилган бўлса).

Агар битим электрон шаклда ЭРИни қўллаган равишда расмийлаштирилса, юқорида кўрсатилган ҳужжатларнинг сканердан ўтказилган кўриниши биржа томонидан шахсий кабинетга харид учун сўровдан олдин юкланади.

139. Биржа экспорт битимини (экспорт шартномасини) рўйхатга олишда унга Ўзбекистон Республикасининг қонунчилигига мувофиқ хос рақам берилади.

140. Ўтказилган биржа савдоси натижасида чет эл валютасида тузилган экспорт контракти биржа ёки унинг ваколатли органи (филиал, савдо майдончаси) томонидан қонун ҳужжатларига мувофиқ рўйхатга олинади.

141. Биржада рўйхатга олинган стандарт экспорт контрактлари бир иш куни мобайнида ҳисобга қўйиш учун контракт тузилган жойдаги ҳудудий божхона органларига юборилади.

142. Экспорт контрактларини сотувчининг ваколатли банки ва божхона органларида ҳисобга қўйиш улар ўрнатилган тартибда биржаларда рўйхатга олингандан сўнг амалга оширилади.

143. Экспорт қилинадиган товарларнинг божхона расмийлаштируви қонун

хужжатларида кўрсатилган тартибда сотувчи томонидан амалга оширилади.

144. Эрталабки сессиялар якунланганидан кейин соат 15:00 га қадар, кечки сессиялар якунланганидан кейин эса кейинги кун соат 9:10 га қадар савдо майдончаси регистратори биржа филиалининг маклерига (худудий жойлашувига кўра) у томонидан расмийлаштирилмаган, шу жумладан мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган сабабларга кўра, биржа битимлари ҳақидаги маълумотни юборади.

145. Эрталабги сессиялар якунланганидан кейин соат 15:30 га қадар, кечки сессиялар якунланганидан кейин эса кейинги кун соат 9:30 га қадар биржа филиалининг маклери Маклериатга (худудий жойлашувига кўра) унинг томонидан (шу жумладан мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган сабабларга кўра) расмийлаштирилмаган биржа битимлари, шунингдек савдо майдончаси регистраторидан олинган маълумотларни юборади.

146. Маклериат маълумотларга ишлов бериб, савдолардан кейинги кун соат 10:00 дан кечикмаган ҳолда, расмийлаштириш учун топширилмаган ва ЭРИдан фойдаланган ҳолда электрон равишда расмийлаштирилмаган биржа битимлари тўғрисидаги маълумотни, Интизом комиссиясига топшириб, айбдор брокерга нисбатан чора кўрилишини таъминлайди. Бундай битимларни клирингга юбормаслик мақсадида, ҳамда келишмовчилик мавжудлиги ёки мавжуд эмаслигидан келиб чиққан ҳолда, Арбитраж ёки Интизом комиссиясига, ушбу қоидаларнинг 153-бандида кўзда тутилган ҳолатларни кўриб чиқиш учун юборилиши мумкин.

147. ХККП Маклериатнинг ҳарбарномасида кўрсатилган битимларни клирингга киритмайди ва ушбу битим томонларнинг пул маблағларини озод қилади, мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган низоли ҳолатлар бундан мустасно.

148. Мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган низоли ҳолатларда ХККП томонларнинг пул маблағларига Арбитраж комиссияси томонидан қарор чиқарилгунга қадар банд солиб қўяди.

149. Брокер, у амалга оширган биржа битимларини ўз вақтида расмийлаштириш мақсадида қабул қилиб олиш, имзо қўйиш ва/ёки филиал маклерига (савдо майдончаси регистраторига) топширишни рад этганлиги, шу жумладан, хатолик билан топширилган сўров, ЭРИдан фойдаланган ҳолда электрон равишда расмийлаштиришдан бош тортганлиги ҳамда, мазкур қоидаларнинг 153-бандида кўзда тутилган битимларни амалга ошириш учун ёки биржа (савдо майдончасининг) олди-сотди шартномасини расмийлаштиришдан бош тортганда, айбдор тарафдан жарима ундирилади.

150. Биржа филиалининг маклери ёки савдо майдончаси регистратори томонидан биржа битимларини расмийлаштиришдан бош тортган тақдирда (мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган ҳолатлар бундан мустасно) биржа аъзоси қонун бузилишини кўриб чиқиш учун биржага ариза билан мурожаат қилишга ҳақли.

Ариза биржага келиб тушган пайтдан бошлаб бир кунлик муддат ичида кўриб чиқилади. Битимни расмийлаштириш асосиз рад этилган бўлса, у биржа томонидан дарҳол расмийлаштирилади. Биржа филиалининг маклери ёки савдо майдончаси

регистратори томонидан битимни расмийлаштириш асосиз рад этилганлиги учун биржадан ёки савдо майдончасидан жабрланган биржа аъзоси фойдасига жарима ундирилади.

151. Биржа аъзосига нисбатан жарима қўллаш ҳақидаги қарор Интизом комиссияси томонидан қабул қилинади. Интизом комиссиясининг қарори биржа аъзосига юборилади.

152. Қўлланилган жарима ўн банк иш куни ичида тўланмаса, айбдор биржа аъзоси жарима тўлиқ тўлангунга қадар биржа савдоларидан четлаштирилади.

153. Битим меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар, ваколатли давлат органлари қарорлари талабларига зид равишда амалга оширилган бўлса, шунингдек миждоз - сотиб олувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар, ваколатли давлат органлари қарорларига мувофиқ келмаса, биржа филиалининг маклери ва савдо майдончаси регистратори биржа битимини расмийлаштирамайди.

154. Мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган ҳолатлар юзасидан низо вужудга келса, ушбу ҳолатларнинг мавжудлиги фактини тасдиқлаш ёки инкор этиш мақсадида низолар Арибитраж комиссияси томонидан кўриб чиқилади. Қонун бузилиш ҳолати мавжудлиги факти инкор этилса, Арбитраж комиссияси биржа томонидан битимдан бандни ечиш бўйича қарор қабул қилади, бу ҳақда томонларга, Маклериатга ва ХККПга хабар берилади. Қонун бузилиш ҳолати мавжудлиги факти тасдиқланса, Арбитраж комиссияси битимни амалга оширилмаган деб топиш тўғрисида қарор қабул қилади ва уни ХККПга томонларнинг пул маблағларига солинган бандни ечиш учун, Интизом комиссиясига айбдор биржа аъзосига чора кўриш учун юборади.

155. Мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган қонун бузилишлар юзасидан низо мавжуд бўлмаса, мазкур ҳолатларни Интизом комиссияси кўриб чиқади ва кўриб чиқиш натижалари бўйича қарор қабул қилади.

156. Биржа аъзоси томонидан миждознинг кўрсатмаси (буйруғи)га зид равишда битим тузилганлиги ҳақида далиллар мавжуд бўлса, миждоз биржа аъзосининг жавобгарлигини белгилаш ҳақида Интизом комиссиясига ариза билан мурожаат қилишга, шунингдек биржа аъзосидан ўзига етказилган зарарни суд тартибда ундиришни талаб қилишга ҳақли.

157. Мазкур Қоидаларнинг 153-бандида кўрсатилган ҳолатлардан ташқари, биржа томонидан расмийлаштирилган битимларни томонларнинг узаро розилиги билан бекор қилиш ҳақидаги ариза ва мурожаатлар куриб чиқилмайди.

158. Биржада савдоларнинг ўтказилишини ёки нормал ўтказилишини бузадиган, биржа товарлари билан савдо ўтказилишини мумкин бўлмайдиган қилиб қўядиган ёки биржа аъзоларининг савдоларда иштирок этишига тўсқинлик килувчи фавқулодда ҳолатлар юз бериши натижасида биржа савдолари ўтказилмаган деб топиллиши, унинг натижалари эса бекор қилилиши мумкин.

159. Савдолар ўтказилмаган деб топилган тақдирда биржа томонидан комиссия йиғимлари ундирилмайди.

160. Фавқулотдаги ҳолатларга қуйидагилар киритилиши мумкин:

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари ёки қонун ости ҳужжатларининг қабул қилиниши ёки уларга ҳар қандай ўзгартириш киритилиши;

қонун ҳужжатлари билан биржага берилган ваколатларига киритилган масалалар бўйича давлат бошқаруви органларининг биржага юборилган фармойиш ёки кўрсатмалари;

ёнгин ёки бошқа бахтсиз ходисалар;

биржа эгаллаган биноларнинг бузилиши ёки уларга жиддий шикаст етказилиши;

электр энергиясининг ўчиши ёки унинг етказиб берилишида узилишлар бўлиши, биржанинг ихтиёрида бўлган техник воситалар билан нормал ҳолатга келтириш имкони бўлмаса;

ҳисоблаш техникалари, оргтехника, алоқа воситалари, шу жумладан телекоммуникациядаги дастурий таъминотнинг яроқсизлиги ёки ишдан чиқиши;

биржа ходимлари ва (ёки) трейдерлар, биржа аъзоларининг ҳаёти ва соғлиғига хавф туғдириши мумкин бўлган биржа биносида содир бўлган ҳар қандай ҳолатлар;

савдоларни нормал ўтказилишини мумкин қилмай қўядиган фавқулотда, кутилмаган ва бартараф этиб бўлмайдиган ҳарактерга эга бўлган ҳар қандай бошқа ҳолатлар.

161. Натижалари бекор қилинган биржа савдолари чоғида амалга оширилган битимлар амалга оширилмаган деб ҳисобланади ва уларни расмийлаштиришга йўл қўйилмайди.

162. Бекор қилинган миқдорлар сотувчи томонидан қайта савдога қўйилади.

Х. КЛИРИНГ ВА ҲИСОБ-КИТОБЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШ ТАРТИБИ

163. Биржа савдоларида тузилган битимлар бўйича ҳисоб-китоблар биржанинг ХККП орқали амалга оширилади.

164. ҲККП биржанинг таркибий бўлинмаси бўлиб, юридик шахс мақомига эга эмас ҳамда биржа номидан ҳисоб-китоб-клиринг операцияларини ўтказиш Қоидаларда назарда тутилмаган ҳар қандай мустақил операция ва ҳаракатларни содир этиш ҳуқуқисиз иш олиб боради.

165. Клиринг ва ҲККП иштирокчиларига ҲККП ҳисобварақларидаги маблағлардан фойдаланган ҳолда, пулли талабдан бошқа шахс фойдасига воз кечиш бўйича операцияларни ўтказиш тақиқланади.

166. Ҳисоб-китобни амалга ошириш мақсадида биржага хизмат кўрсатадиган банкда сотиб олувчи ва сотувчиларнинг маблағларини сақлаш, биржа битимлари бўйича тўловларни амалга ошириш учун талаб қилиб олувчунга қадар иккиламчи депозит рақам очилади.

167. Сотувчи ва сотиб олувчиларнинг талаб қилиб олувчунга қадар иккиламчи депозит ҳисоб рақамидаги маблағлари ҳаракатини назорат қилиш учун ХККП ҳар бир сотувчи ва сотиб олувчи учун тегишли фойдаланувчининг индивидуал рақамига

(бундан буён ФИР деб юритилади) мувофиқ алоҳида шахсий ҳисоб рақам очади.

168. Сотувчи ва сотиб олувчиларнинг маблағлари ушбу биржанинг талаб қилиб олингунгача иккиламчи депозит ҳисоб рақами доирасида шахсий ҳисоб рақамда ҳисобга олиб борилади.

169. ХККП биржа аъзоларини уларга хизмат кўрсатиш шартлари ва маблағларининг ахволи ҳақида ўз вақтида ҳарбардор қилиб туриши шарт.

170. ХККП мижозларнинг шахсий ҳисоб рақамлари ахволи тўғрисидаги маълумотларни учинчи шахсларга ошкор қилишига йўл қўйилмайди.

171. Клиринг иштирокчиси закат сифатида ва/ёки битимлар бўйича ўз мажбуриятларини бажариш учун пул маблағларини биржага хизмат кўрсатувчи банкдаги ХККП нинг иккиламчи ҳисоб рақамига уларни иштирокчининг шахсий ҳисобварағига кирим қилиш учун ўтказадилар. Агар қонун ҳужжатларида бошқача қойда назарда тутилмаган бўлса закат миқдори ҳар бир контракт бўйича стандарт шартнома шартларида сотувчи томонидан белгиланади.

172. Сотиб олувчилар тахминий тўловлар миқдоридаги, киритилган закат ва воситачилик йиғимларини ҳисобга олган ҳолда биржа битимларини тузишга ҳақли.

173. Клиринг иштирокчиларининг ХККПдаги шахсий ҳисобварақларидаги маблағлари куйидаги мақсадларда ишлатилади:

битимлар бўйича мажбуриятларни бажариш билан боғлиқ улар ўртасидаги ўзаро ҳисоб-китоб учун;

савдо сессияларида иштирок этиш учун закат сифатида;

мижознинг топшириғига кўра — клиринг иштирокчисининг маблағларини унга хизмат кўрсатувчи банкдаги ҳисоб рақамига қайтариш учун;

биржа хизматларига ҳақ тўлаш, брокерлик мукофотлари бўйича ҳисоб-китобларни амалга ошириш учун;

қонун ҳужжатларига мувофиқ тузилган экспорт (импорт) битимлари ижроси билан боғлиқ тўловларни амалга ошириш учун;

битимларнинг тузилиши ва бажарилиши билан боғлиқ бошқа ҳолатларда.

Битимлар бўйича ҳисоб-китоблар фақат клиринг электрон тизими орқали амалга оширилади.

174. Битим рўйхатга олингандан сўнг харидор шартномада белгиланган муддатларда битим бўйича молиявий мажбуриятларни тўлиқ қоплаш учун ХККП нинг биржага хизмат кўрсатувчи банкдаги иккиламчи ҳисобрақамига қўшимча маблағлар ўтказиши шарт.

175. ХККП харидордан маблағлар келиб тушган вақтдан бошлаб бир кун ичида, тўлов ўтказилган битимлар рўйхатини шахсий кабинет орқали сотувчига тақдим қилиши шарт.

176. Маблағлар тўлиқ ўтказиб берилиши таъминланмаса, ХККП шартномани бекор қилади ва сотувчининг ҳисоб рақамига жарима санкциялари сифатида, закат ҳажмида, биржа комиссия тўловларини чиқарган ҳолда, маблағ ўтказилади.

177. Агар сотувчи битимда маҳсулотни юклаш муддатлари бўйича кўзда тутилган мажбуриятларини бажармаса, ХККП Арбитраж комиссиясининг қарори

ёхуд сотувчининг топшириғи биноан, битимни бекор қилади ва харидорнинг ҳисоб рақамига жарима санкциялари сифатида, битимда белгиланган закат ҳажмида, биржа воситачилик йиғимларини чиқарган ҳолда, маблағ ўтказди.

178. ХККП томонидан тақдим этилган тўлов амалга оширилган битимлар реестри сотувчи учун маҳсулотни харидорга юклашни амалга оширишга асос бўлади.

179. Сотувчи сотиб олувчи ўз мажбуриятларини бажарганлиги ХККП томонидан тасдиқланмасдан маҳсулотни юклаб берган тақдирда, биржа битими бўйича сотиб олувчи ўз мажбуриятларини виждонан бажармаганлиги учун биржа жавоб бермайди.

180. Сотувчининг маҳсулот юклаб берилган туғрисидаги маълумотлар ХККП га электрон шаклда киритилади, бу еса харидорнинг ва харидорнинг брокери шахсий кабинетида акс еттирилади. Агар сотувчининг маълумоти аниқ бўлмаса, харидор юкни етказиб бериш бўйича изох беришга ҳақли.

181. Маҳсулот темир йўл транспортида юклаб жўнатилганлиги фактини темир йўл юкхатининг нусхаси тасдиқлайди.

182. Экспорт битимлари бўлган ҳолларда, маҳсулот юклаб берилган кун бўлиб БЮД (божхона юк декларацияси) расмийлаштирилган кун ҳамда сотувчи ва сотиб олувчи томонидан имзоланган топшириш-қабул қилиш далолатномаси расмийлаштирилган кун ҳисобланади.

183. Сотувчи томонидан тақдим этилган счет-фактура ёки юк хати ХККП учун бир банк иш куни ичида сотиб олувчининг шахсий ҳисоб рақамидан маблағларни сотувчининг шахсий ҳисоб рақамига, кейинчалик сотиб олувчининг унга хизмат кўрсатувчи банкдаги ҳисоб рақамига ўтказиш ва битимни ёпиш учун асос бўлади.

184. Биржа савдолари ғолибларига маҳсулотларни юклаб бериш, битимда кўрсатилган муддатларда сотувчининг нарядлари асосида амалга оширилади.

185. Экспорт шартномалари бўйича сотувчининг брокери томонидан, харидор ва сотувчининг имзоси қўйилган юк хатининг битта асл нусхасининг тақдим этилиши Клиринг электрон тизим учун сотувчининг иккиламчи (транзит) депозит талаб қилиб олгунга қадар ҳисоб рақамига чет эл валютасида пул маблағини жўнатишга асос бўлади.

186. Клиринг иштрокчиси – сотувчи ХККПга биржа товари етказиб берилган пайтдан эътиборан уч иш куни давомида, аммо тузилган битим шартларида белгиланган охириги етказиш кунидан кейинги кундан кечиктирмай етказиб бериш ҳақида маълумот бериши керак. Ушбу маълумот ХККПнинг электрон клиринг тизимига ва харидорнинг шахсий кабинетида электрон шаклда, ЭРИ ёпиқ калитидан фойдаланилган ҳолда жўнатилади. шбу битим бўйича сотувчи ва харидорларнинг пул маблағлари, клиринг электрон тизими томонидан, ЮХР ўтказилгангунга қадар тақиқда қолади.

Клиринг электрон тизими клиринг иштирокчиси бўлган сотувчига, клиринг иштирокчиси бўлган харидор томонидан ҳеч қандай эътироз мавжуд бўлмаса, ЮХР ишловидан кейин тўловни амалга оширади. Харидор етказиб беришга оид изохларини сотувчи томонидан маҳсулот юкланганлиги туғрисида маълумот

берилганидан сўнг олти соат ичида жўнатиши мумкин. Олти соат ичига, фақат сотувчидан маълумот келиб тушган вақтдан кейинги иш вақтидаги олти соат киради.

187. Импорт контрактлари бўйича ҳисоб-китоблар Ўзбекистон Республикаси миллий валютаси “сўм”да амалга оширилади.

188. Импорт контрактлари бўйича товар Ўзбекистон Республикасига келиб тушган ва у сотиб олувчи томонидан белгиланган тартибда қабул қилиб олингандан кейин ХККП пул маблағларини Ўзбекистон Республикаси миллий валютаси “сўм”да сотувчи - норезидентнинг ХККПдаги ҳисобига ўтказилади. Мазкур маблағлар сотувчи томонидан қуйидаги мақсадларда ишлатилиши мумкин:

биржа савдолари ва кўргазма-ярмаркаларда тузилган экспорт контрактлари бўйича тўловларни амалга ошириш учун;

бевосита биржа контрактларни тузиш ва ижро этиш билан боғлиқ хизматларни тўлаш ва бошқа тўловлар (комиссион йиғимлар, брокерлик мукофотлари, транспортировка ва х.к.)ни амалга ошириш учун;

биржа битимлари бўйича кафолатли таъминот киритиш билан ҳисоб- китобни амалга ошириш, шу жумладан жарима, пеня ва бошқа ҳаражатларни тўлаш учун;

суд ҳаражатларини тўлаш учун.

189. ЕРИ махсус калитидан фойдаланиб, мижознинг шахсий ҳисобварағидан фойдаланиб, тўлов шартлари ва етказиб бериш шартларини узайтириш бўйича буюртмалар қоғоздаги буюртмаларга тенг.

190. Биржа битимини ёпиш, тўловларни ўтказиш, томонларнинг жавобгарлиги, биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланган Биржа битимлари бўйича ҳисоб-китоб клиринг хизмати кўрсатиш қоидаларида назарда тутилган.

XI. БИРЖА ТОВАРЛАРИНИ КОТИРОВКАЛАШ (НАРХИНИ БЕЛГИЛАШ) ТАРТИБИ

191. Биржа товарларини котировкалаш биржа товарларининг ўртача ҳисобланган баҳосини аниқлаш ҳисобланади.

192. Котировкалаш:

реализация қилинган ҳар бир турдаги товарнинг нави, синфи, маркаси ва бошқа хусусиятлари бўйича автоматик режимда;

ўтказилган биржа савдолари натижаси бўйича бир ҳафта ичида;

бир ойда камида бир марта реализация қилинадиган товарларга нисбатан амалга оширилади.

193. Ҳар бир биржа товарини уларнинг нави, синфи, маркаси, хили ва бошқа хусусиятларига қараб маълум товарлар турига киритиш, Листинг комиссияси томонидан биржа Бошқаруви белгилаган тартибда амалга оширилади.

194. Реализация қилинган ҳар бир турдаги товарларни котировкалаш ҳисобот ҳафтаси якуни бўйича қуйидаги формула бўйича амалга оширилади.

$$Sc = (X1 \times Y1 + X2 \times Y2 + \dots + Xn \times Yn) / (X1 + X2 + \dots + Xn)$$
, бунда:

Sc - ўртача ҳисобланган баҳо;

X1, X2, Xn- ҳисобот даври (хафта) давомида реализация қилинган товарлар миқдори;

Y1, Y2, Yn - ҳисобот даври (хафта) давомида реализация қилинган товарлар баҳоси.

195. Ҳар бир турдаги товар бўйича котировкалаш ҳисобот ҳафтасида тузилган барча битим кўрсаткичлари бўйича амалга оширилади.

196. Биржа савдоларида ҳафта давомида (душанба-жума) амалга оширилган битимлар бўйича котировкалаш кейинги ҳисобот ҳафтасининг душанба куни соат 17:00 га қадар амалга оширилади.

197. Кейинги ҳисобот ҳафтасининг душанба куни соат 17:00 дан бошлаб биржа ўзининг веб-сайтида котировкалаш бўйича маълумотларни жойлаштиради ва уни оммавий ахборот воситаларига ҳамда ўзининг информормацион бюллетининг обуначиларига тақдим этади.

ХII. БИРЖАДА НАРХЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ЖАРАЁНИ УСТИДАН НАЗОРАТ ҚИЛИШ ТАРТИБИ

198. Савдо сессияси ўтказилишидан олдин биржа битимларини тузишда биржада мазкур товар тури бўйича мазкур савдо сессиясида битимлар баҳоси тебранишининг чекланган қиймати ўрнатилиши мумкин. Баҳонинг чекланган тебраниш қиймати биржа Бошқаруви томонидан ўрнатилади. Савдо иштирокчилари томонидан битимларнинг баҳолар тебранишига риоя этилишини биржа назорат қилади.

199. Товарни биржа савдосига қўйиш учун рухсат беришда Листинг комиссияси кўпчилик потенциал сотиб олувчилар томонидан товар сотиб олинишини имкониятини таъминлаш заруратидан ва рақобатнинг максимал даражасидан келиб чиқиб лот қийматини белгилайди.

200. Биржада:

битим тарафлари айнан бир шахс бўлган товарлар билан битим тузиш;

баҳолар динамикасига таъсир қилиш мақсади бўлган бир шахс томонидан бевосита ёки сохта шахс орқали товарлар олди-сотди битимларини тузилиши;

биржа аъзоларининг нархларни сунъий равишда ўзгартирилишига ёки қатъий қилиб қўйилишига олиб келиши мумкин бўлган келишилган хатти-ҳаракатлар;

бозор конъюнктурасини сунъий равишда ўзгартиришга сабаб бўлиши мумкин бўлган нотўғри ва атайлаб ёлгон маълумотларни таркатиш тақиқланади.

ХIII. БИРЖА САВДОЛАРИ ТЎҒРИСИДАГИ АХБОРОТНИ ОШКОР ЭТИШ ТАРТИБИ

201. Биржа биржа савдолари ва уларнинг натижалари бўйича ахборотни ошкор этилишини таъминлайди.

202. Биржа ўзининг веб-сайтида очиқ ахборотга рухсат этилишини таъминлаши шарт.

203. Биржа Бошқаруви биржа савдолари иштирокчилари, шунингдек савдоларда иштирок этмайдиган ташкилотларга ахборот хизмати кўрсатишнинг шартлари ва тарифларни мустақил белгилайди.

204. Биржа қуйидаги ахборотларни оммавий тарзда ошкор этади:

биржа савдосига қўйилган товарлар ҳақидаги ахборотни (котировкалаш варағи);

биржа товарларининг ўртача ҳисобланган баҳоси ҳақидаги ахборотни;

биржа аъзолари тўғрисидаги ахборотни, уларнинг боғланиш маълумотларини кўрсатган ҳолда;

биржа тарифлари тўғрисидаги ахборотни.

Биржа ўзининг расмий веб-сайтида биржа фаолиятини тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ва биржанинг локал ҳужжатлари матнларининг мавжуд бўлишини таъминлайди.

205. Биржа савдоларини ўтказиш ҳақидаги ахборот биржанинг корпоратив чатида эълон қилинади ва биржа аъзоларининг эътиборига хавола қилинган ҳисобланади.

206. Қуйидаги маълумотлар тижорат сирини ташкил қилади:

биржа битимининг мазмуни (товар номи, миқдори, баҳоси, тузилган вақти ва битимни тузган биржа аъзолари тўғрисидаги маълумотлардан ташқари);

ХККП палатаси миждозларининг ҳисоб рақами бўйича операциялар, шу жумладан хизмат кўрсатишда миждознинг пул маблағлари ва (ёки) уларнинг айланиши тўғрисидаги маълумотлар,

миждоз топшириғининг мазмуни;

биржа битимлари бўйича мажбуриятларнинг бажарилиши, шу жумладан тўланган битимлар реестри ва (ёки) топшириш ҳужжатлари тўғрисидаги маълумотлар;

207. Тижорат сирини ҳар қандай шаклда (оғзаки, ёзма ёхуд бошқа шаклда, шу жумладан техника воситаларидан фойдаланган ҳолда) ошкор қилинишига йўл қўйилмайди.

208. Тижорат сирини билан муомала қилиш тартиби ва ушбу тартибга риоя этилишини назорат қилиш, шунингдек тижорат сирини фойдаланишга рухсат олган шахсларни ҳисобга олиш биржа Бошқаруви томонидан амалга оширилади.

209. Биржа Бошқаруви томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тижорат сирини ва уни химоя қилиш бўйича чоралар кўрилади.

210. Биржа аъзоси тижорат сирини ташкил этувчи маълумотларни, шу жумладан миждоз билан муносабат тугатилгандан кейин ҳам сир сақлашга мажбур.

211. Биржа битими тўғрисидаги ахборот (биржа товарининг миқдори, котировкаси (баҳоси), биржа битими тузилган санасидан ташқари) учинчи шахсларга ошкор қилинмайди. Биржа битимлари тўғрисида ахборот судларга, кузгатишган жиноят иши мавжуд бўлганда эса, суриштирув ва тергов органларига тақдим этилади.

212. Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни молиялаштириш билан боғлиқ биржа битимининг мазмуни тўғрисидаги

ахборот конун ҳужжатларида кўрсатилган ҳолларда ва тартибда махсус ваколатли давлат органига тақдим этилади.

XIV. БИРЖА САВДОСИ ҚОИДАЛАРИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ТЎҒРИСИДАГИ ҚОИДАЛАР

213. Мазкур Қоидалар талабларини бузган Биржа ва унинг ходимлари ва уларнинг трейдерлари, шунингдек савдо майдончаси ва уларнинг регистраторлари белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

214. Биржа аъзолари учун Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича ички назорат қоидаларига (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 06.11.2009 йилда 2038-рақам билан рўйхатга олинган) (кейинги ўринларда Ички назорат қоидалари деб аталади) риоя этиш барча биржа аъзолари, уларнинг трейдерлари учун ҳам мажбурий ҳисобланади ва Ички назорат қоидаларига риоя этмаслик мазкур Қоидаларни бузиш деб ҳисобланади.

215. Жазо чораси жавобгарлик чораси ҳисобланади ва у янги ҳуқуқбузарликлар содир этишнинг профилактикаси мақсадида қўлланилади.

216. Биржа аъзолари ва савдо майдончалари томонидан мазкур Қоидалар талабларининг бузилиши биржанинг Интизом комиссияси томонидан кўриб чиқилади. Интизом комиссияси ўз фаолиятини биржа Бошқаруви томонидан тасдиқланган Интизом комиссияси тўғрисидаги низом асосида амага оширади.

217. Биржа битимлари бўйича мажбуриятларнинг бузилиши билан боғлиқ масалаларни Интизом комиссияси кўриб чиқмайди.

218. Ҳуқуқбузарлик содир этилган тақдирда Интизом комиссияси қуйидаги жазо чораларини қўллашга ҳақли:

огохлантириш;

жарима;

биржа аъзоси ва унинг трейдерини биржа савдоларидан четлаштириш;

савдо майдончаси регистратори ваколатини тўхтатиш.

219. Интизом комиссиясининг қарори биржа аъзолари, савдо майдончалари ва биржанинг таркибий тузилмалари томонидан ижро этилиши мажбурийдир.

220. Ички назорат қоидалари талабларини бажармаганлик, биржада Ички назорат қоидалари билан белгиланган гумонли операцияларни амалга оширган мижозга нисбатан, шу жумладан гумонли операциялар бўйича Департаментга хабар бермаганлик учун биржа аъзоси ва унинг трейдерига нисбатан биржа савдоларидан четлаштириш жазо чораси қўлланилади.

Бунда жазо чораси ваколатли давлат органи ёзма равишда тасдиқланган биржа аъзосининг мижози томонидан ҳуқуқбузарлик содир этилган ҳоллардагина қўлланилиши мумкин.

221. Жарима тарзидаги жазо чораси мазкур Қоидаларининг XV бўлимида кўрсатилган ҳуқуқбузарликлар учун қўлланилади.

Жарима кимнинг фойдасига ушдирилиши кўрсатилмаган бўлса, ушбу жарима биржа фойдасига ундирилади.

Жарима айбдор тарафдан ундирилади.

222. Интизом комиссиясининг жарима кўллаш ҳақидаги қарорини ихтиёрий ижро қилиш учун биржа аъзосига 10 банк иш куни берилади. Ушбу муддат ўтганидан кейин қарор ихтиёрий ижро қилинмаса, биржа аъзоси ва унинг трейдери 3 ой муддатга ёки қарор ижро қилингунга қадар биржа савдоларидан четлаштирилади. Четлаштириш муддати тугагач, қарор ижро қилинмаса жарима қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ижро қилинади.

223. Биржа аъзоси ўз мижозининг топшириғини бажармаганлиги учун, башарти бундай топшириқ меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ва (ёки) мазкур Қоидаларга зид бўлса, шунингдек биржа бозори конъюктурасида юзага келган ҳолат туфайли уни ижро қилиш мумкин бўлмай колса, жавобгар бўлмайди.

224. Тўғри буюртма бериш ва нотўғри берилган буюртмадан етказилиши мумкин бўлган зарар, шунингдек биржа битимини номидан ҳаракат қилаётган биржа аъзоси мижозининг буйруғини бузган ҳолда расмийлаштирганлик учун жавобгарлик тўлиқ биржа аъзосининг зиммасида бўлади.

225. Биржа аъзосининг мижози ёки биржа савдосининг бошқа ҳар қандай иштирокчисининг, ўзининг трейдерининг ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги туфайли биржага етказилган зарар учун биржа аъзоси жавоб беради. Шунингдек биржа аъзоси биржа битимини бажармаганлик ёки биржа битимини расмийлаштирмаганлик учун сотувчига ёки сотиб олувчига биржанинг комиссиян йиғимларини тўлайди.

226. Мижоз буйруғининг бажарилиши меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг, шунингдек мазкур Қоидаларнинг бузилишига олиб келса, бундай ҳуқуқбузарлик учун биржа аъзоси жавоб беради.

227. Мижознинг топшириғига кўра биржа аъзоси томонидан биржа савдосида тузилган биржа битими бўйича мажбурият бузилганлиги учун жавобгарлик мижоз зиммасига юкланади.

228. Биржа аъзоси томонидан биржа савдосида тузилган биржа битими бўйича мижоз топшириғининг бузилиши натижасида мажбурият бузилганлиги учун жавобгарлик, мижознинг талаби билан биржа аъзоси зиммасига юкланиши мумкин.

229. Биржа аъзоси томонидан мазкур Қоидалар бузилган ҳолларда, мижоз биржадан биржа аъзосини интизомий жавобгарликка тортиш чораларини кўришни талаб қилишга ҳақли.

230. Биржа ходимлари томонидан мазкур Қоидалар талаблари бузилган ҳолларда биржа аъзоси ёки унинг мижози ушбу ҳуқуқбузарликларни кўриб чиқиш ҳақида биржага ариза билан мурожаат қилишга ҳақли.

Ариза у келиб тушган кундан бошлаб уч кун ичида кўриб чиқилади, биржа филиалининг маклери томонидан биржа битимини расмийлаштиришни рад этилганлиги билан боғлиқ аризалар бундан мустасно.

Биржа ходими томонидан ҳуқуқбузарлик содир этилганлиги тасдиқланса, биржа мазкур Қоидаларга ва «ЎзРТХБ» ички меҳнат қоидаларига мувофиқ чоралар кўради

ва бу ҳақда аризаچига маълум қилади.

Ҳуқуқбузарлик содир этилмаган бўлса, биржа бу ҳақида аризаچига асослантирилган ҳолда маълум қилади.

Биржанинг қароридан норози шахслар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда биржанинг ҳаракатларига нисбатан шикоят беришлари мумкин.

XV. БИРЖА САВДОСИ ҚОИДАЛАРИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН УНДИРУВЛАР

231. Биржага биржа савдоларида иштирок этиш ва биржа битимларини тузиш билан боғлиқ тўлиқ маълумот тақдим этмаганлик -

энг кам ойлик иш ҳақи қиймати миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

232. Мижоз топшириғини электрон рўйхатга олиш журналида рўйхатдан ўтказмасдан туриб бажариш –

энг кам иш ҳақи ҳажмининг иккидан бир қисми миқдорида жарима солиниши учун асос бўлади.

233. Логин ва парол эгасига алоқаси бўлмаган биржа аъзоси томонидан логин ва паролдан фойдаланиш, худди шунингдек зз логин ва паролни бошқа биржа аъзоларига бериш-

энг кам ойлик иш ҳақининг уч баробари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

234. Савдо майдончаси регистратори томонидан биржа филиалининг маклерига расмийлаштирилмаган биржа битимлари тўғрисидаги маълумотларни юбормаганлик - энг кам ойлик иш ҳақининг уч баробари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

235. Биржа аъзоси томонидан биржа битимининг бажарилмаслиги ёки расмийлаштирилмаслигига сабаб бўлган ҳаракатларни амалга оширилиши, шу жумладан, у амалга оширган биржа битимларини ўз вақтида расмийлаштириш мақсадида қабул қилиб олиш, имзо қўйиш ва/ёки филиал маклерига (савдо майдончаси регистраторига) топширишни рад этганлиги, бошқа шартномага дислоцациядан ташқари ва лимитдан ортиқ БСЭТ сўровини бериши, мижоз-харидор номидан биржа харидорларига нисбатан кўзда тутилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар, ёки ваколатли давлат органларининг қарорлари билан ўрнатилган талабларга мувофиқ бўлмаган биржа битимини амалга ошириши –

энг кам ойлик иш ҳақининг икки баробари миқдорида жаримага сабаб бўлади.

ундирув қўлланганидан кейин бир йил давомида худди шу қоидабузарлик қайта содир этилганда –

энг кам ойлик иш ҳақининг тўрт баробари миқдорида жаримага сабаб бўлади.

Икки маротаба ундирувдан кейин, худди шу қоидабузарликнинг қайта содир этилиши –

энг кам ойлик иш ҳақининг олти баробари миқдорида жаримага сабаб бўлади.

Уч маротаба ундирувдан кейин, худди шу қоидабузарликнинг қайта содир этилиши –

биржа аъзоси ва унинг трейдерларининг 6 ой муддатгача савдолардан четлатилишига асос бўлади.

236. Маклер ёки савдо майдончаси регистратори тимсолида биржа томонидан битимни расмийлаштиришни рад этганлик -

жабрланган биржа аъзоси фойдасига энг кам ойлик иш ҳақининг уч баробари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Шундай ҳаракатларни регистратор томонидан жазо қўлланилганидан кейин бир йил ичида қайта содир этганлик-

регистраторнинг ваколатини 6 ойгача муддатга тўхтатишга сабаб бўлади.

Шундай ҳаракатларни биржа филиалининг маклери томонидан жазо кулланилганидан кейин бир йил ичида қайта содир этганлик-

меҳнат қонунчилигига мувофиқ интизомий жазо чораси қўллашга сабаб бўлади.

237. Биржа томонидан биржа аъзоларига ёки уларнинг мижозларига топширилиши шарт бўлган маълумотларни, шу жумладан амалга оширилган битимлар ҳақидаги маълумотларни ва тўланган битимлар реестрини тақдим этмаганлик -

жабрланган томон фойдасига энг кам ойлик иш ҳақининг уч баробари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Шундай ҳаракатларни биржанинг масъул ходими томонидан биржадан жарима ундирилгандан кейин бир йил ичида қайта содир этганлик-

меҳнат қонунчилигига мувофиқ интизомий жазо чораси қўллашга сабаб бўлади.

238. Нархларни манипуляция қилиш -

энг кам ойлик иш ҳақининг ўн баробари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Шундай ҳаракатларни жазо қўлланилганидан кейин бир йил ичида қайта содир этганлик-

биржа аъзоси ва унинг трейдерини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

239. Тижорат сири ҳисобланган маълумотларни ошкор этганлик -

энг кам ойлик иш ҳақининг беш баробари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Шундай ҳаракатларни жазо қўлланилганидан кейин бир йил ичида қайта содир этганлик-

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

240. Савдолар жараёнида биржа томонидан ўрнатилган тизимдан фарқ қиладиган операцион тизимдан фойдаланиш-

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 1 йилгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

241. Компьютер терминалидаги пломба (стикер)ларни узиш-

энг кам ойлик иш ҳақининг уч баробари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Шундай ҳаракатларни қайта содир этганлик-
биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

242. Биржа аъзоларининг трейдерлари томонидан ишбилармонлик этикети Қоидаларининг бузилиши -

энг кам ойлик иш ҳақининг икки баробари миқдорида жарима солинишига сабаб бўлади.

Ундирув қўлланилганидан кейин қайта қоидабузарлик содир этилиши –

биржа аъзоси ва унинг трейдерларининг савдолардан 6 ойгача муддатга четлатилишига, регистратор ваколатларининг тўхтатиб турилишига сабаб бўлади.

243. Биржа ва унинг ходимларининг обрўсига салбий таъсир кўрсатадиган ёлғон, тасдиқланмаган ёки инсайдерлик маълумотларини, асосланмаган миш-миш, ғийбат ва тухматларни тарқатиш –

биржа аъзоси ва унинг трейдерларининг савдолардан 1 йилгача муддатга четлатилишига, регистратор ваколатларининг 1 йилгача муддатга тўхтатиб турилишига сабаб бўлади.

244. Ҳужжат ва шартномаларни сохталаштириш, улардан сохталаштирувчи шахснинг ўзи ёки ҳар қандай ўзга шахс манфаатларида фойдаланиш, бундай ҳужжатни ёки шартномани топшириш, ҳамда ундан фойдаланиш, аввалдан сохталиги маълум бўлган ҳужжат ёки шартномани рўйхатга олиш – биржа аъзоси ва унинг трейдерларининг савдолардан 1 йилгача муддатга четлатилишига, регистратор ваколатларининг 1 йилгача муддатга тўхтатиб турилишига сабаб бўлади.

245. Мазкур Қоидалар талабларини бошқа тарзда бузганлик -

энг кам ойлик иш ҳақининг иккидан бир қисми миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

XVI. ИЧКИ НАЗОРАТ ҚОИДАЛАРИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ЖАРИМА

246. Ички назорат қоидаларига риоя этилиши бўйича масъул шахсни тайинламаганлик-

масъул шахс тайинлангунга қадар биржа аъзоси ва унинг трейдерларини савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

247. Ўзининг тасдиқланган ички назорат қоидаларини амалга ошириш бўйича чора-тадбирларининг мавжуд эмаслиги-

чора-тадбирлар тасдиқланган пайтга қадар биржа аъзоси ва унинг трейдерларини савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

248. Масъул шахс тайинланганлиги ҳақидаги маълумотни тайинланган пайдан бошлаб 3 кун ичида биржанинг ваколатли ходимига тақдим этилмаганлиги -

маълумот тақдим этилган пайтга қадар биржа аъзоси ва унинг трейдерларини савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

249. Масъул шахс томонидан:

мижозларни тегишли тартибда текширишни амалга ошириш бўйича ;

бенифициар мулкдорларни идентификациялаш чораларини кўриш бўйича ;
мижозлардан мақсад ва мўлжалланган ишчанлик муносабатлари хусусияти,
зарур ҳолларда пул маблағларининг келиб чиқиши ҳақида сўровномалар бўйича ;

хавфлилик даражаси юқори бўлса, шунингдек операция иштирокчилардан бири
жиной фаолиятдан ёки терроризмни молиялаштиришдан тушган даромадларни
легаллаштиришга қарши курашиш соҳасидаги халқаро ҳамкорликда иштирок
этмайдиган давлатда ёки офшор ҳудудда доимий истикомат қилса, жойлашган бўлса
ёки рўйхатдан ўтган бўлса, мижозни тегишли тартибда текшириш бўйича
кучайтирилган чораларни кўриш бўйича ;

мижоз томонидан қонун ҳужжатларига мувофиқ тақдим этилган ҳужжатлардан
фойдаланган ҳолда унинг операцияларини амалга оширишдаги ваколатларини
текширишни амалга ошириш бўйича ;

мижоз томонидан тақдим этилган маълумотларни белгиланган тартибда
текшириш бўйича ;

аниқ иктисодий ёки қонуний мақсадлар кўзланмаган, барча қийин, ўзгача йирик
операциялар, шунингдек барча ўзгача схемалар билан операцияларни амалга
оширишда юқори эътибор қаратиш бўйича ;

жиной фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни
молиялаштириш мақсадида технологик имкониятлардан фойдаланишга йўл
кўймаслик чоралари бўйича ;

мижозни тегишли тартибда текшириш билан боғлиқ материалларга кўшиб
кўйиладиган унинг таъсис ҳужжатлари ёки давлат рўйхатидан ўтганлиги ҳақидаги
гувоҳномасида назарда тутилган фаолият турлари ва мақсадларига мувофиқ
келмайдиган, аниқ иктисодий мазмунга эга бўлмаган барча операциялар бўйича
тегишли тартибдаги текшириш натижалари ва хулосаларини ёзма равишда қайд этиш
бўйича ;

идентификацияни тугатишнинг ёки тегишли тартибдаги текшириш натижасида
мижоз билан иш бўйича муносабатга киришишнинг мақсадга мувофиқ эмаслигини
кўрсатувчи маълумотларни олишнинг имкони бўлмаган ҳолларда мижозга битим
тузишни рад этиш бўйича ;

Департаментга белгиланган тартибда ахборот тақдим қилиш учун аниқланган
гумонли операциялар ҳақида биржа аъзоси раҳбариятини хабардор қилиш бўйича ;

олинган маълумотларни ошкор қилинмаслигига риоя этилиши бўйича ;

ички назоратни амалга ошириш вақтида олинган ҳужжатларни сақлаш ва
кайтариш бўйича ;

жиной фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни
молиялаштириш ҳолатларини аниқлашда уз таваккалчилигини баҳолаш, уларни
ҳужжатлаштириш ва уларни кискартириш юзасидан тегишли чоралар куриш бўйича
мажбуриятлар бажарилмаганда -

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 1 ойгача бўлган муддатга савдолардан
четлаштиришга сабаб бўлади.

Юқорида қайд этилган ҳуқуқбузарлик ҳолатларини белгиланган муддатларда

бартараф этмаслик, шунингдек жазо чораси қўлланилгандан кейин бир йил ичида худди шундай ҳуқуқбузарлик ҳолати содир этганлик - биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

250. Биржа аъзосининг масъул шахси томонидан ўз фаолияти бўйича биржанинг ваколатли ходимиغا белгиланган муддатларда ҳисобот топширмаганлик - биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 1 хафтагача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

Биржа аъзосининг масъул шахси томонидан биржанинг ваколатли ходимиغا жазо қўлланилгандан кейин ҳисобот топширмаганлик -

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

251. Биржа аъзоси томонидан мижознинг биржа бозорида операцияларни амалга ошириш учун берган топшириғига кўра,

конун ҳужжатларига мувофиқ мижозни ёки бошқа манфаатдор шахсларни идентификациялаш;

илгари мазкур мижоз томонидан ўтган ҳисобот даври (ой, чорак, ярим йил, бир йил)да амалга оширилган операцияларни ўрганиш, агар кул остида бундай операциялар бўйича маълумотлар бўлса;

операция турини, унинг мижоз - юридик шахснинг таъсис ҳужжатларида белгиланган фаолият турига мувофиқлигини аниқлаш;

операция турини, унинг мижоз - тадбиркорлик фаолияти билан шугулланувчи жисмоний шахснинг давлат рўйхатидан ўтказилганлик ҳақидаги гувоҳномасида белгиланган фаолият турига мувофиқлигини аниқлаш бўйича мажбуриятларини бажармаслик -

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 1 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

Юқорида қайд этилган ҳуқуқбузарлик ҳолатларини белгиланган муддатларда бартараф этмаслик, шунингдек жазо чораси қўлланилгандан кейин бир йил ичида худди шундай ҳуқуқбузарликни содир этганлик -

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

252. Биржа аъзоси томонидан операциянинг бир томон:

жиноий ҳаракатдан ёки терроризмни молиялаштиришдан тушган даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш соҳасидаги халқаро ҳамкорликда иштирок этмайдиган давлатда ёки офшор ҳудудда доимий истикомат қилса, жойлашган бўлса ёки рўйхатдан ўтган шахс бўлганда;

террористик фаолият билан шугулланаётган ёки шугулланиши гумон қилинаётган юридик ёки жисмоний шахс бўлганда;

террористик фаолият билан шугулланаётган ёки шугулланиши гумон қилинаётган ташкилотнинг мулкдори бўлса ёхуд ушбу ташкилотни бевосита ёки билвосита назорат қилаётган юридик ёки жисмоний шахс бўлганда;

террористик фаолият билан шугулланаётган ёки шугулланиши гумон

қилинаётган ташкилотнинг мулкдори ёхуд ушбу ташкилотни бевосита ёки билвосита назорат қилаётган жисмоний шахсга қарашли юридик шахс бўлганда Департаментга ахборот юбормаслик -

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

253. Биржа аъзоси томонидан гумонли операциялар бўйича белгиланган муддатларда Департаментга ахборот юбормаслик -

биржа аъзоси ва унинг трейдерларини 6 ойгача бўлган муддатга савдолардан четлаштиришга сабаб бўлади.

XVII. БИРЖАДА НИЗОЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ТАРТИБИ

254. Биржа фаолияти юзасидан келиб чиқадиган келишмовчиликлар ва низолар конун ҳужжатларида белгиланган тартибда кўриб чиқилади.

255. Биржа битимларини бажармаслик ёки лозим даражада бажармаслик тўғрисидаги келишмовчиликлар ва низолар қуйидаги воситалар ёрдамида кўриб чиқилади:

Арбитраж комиссияси тўғрисидаги низомга асосан биржа Арбитраж комиссиясининг судгача муҳокамаси;

суд муҳокамаси.

256. Биржа савдоси иштирокчилари ўртасида биржа савдоларида тузилган шартномалардан келиб чиқадиган келишмовчиликлар ва низоларни хал этиш тартиби мазкур Қоидалар, Арбитраж комиссияси тўғрисидаги низом ва бошқа ички ҳужжатлар билан белгиланади.

XVIII. ЖИНОЙ ФАОЛИЯТДАН ОЛИНГАН ДАРОМАДЛАРНИ ЛЕГАЛЛАШТИРИШГА ВА ТЕРРОРИЗМНИ МОЛИЯЛАШТИРИШГА ҚАРШИ КУРАШИШ БЎЙИЧА ИЧКИ НАЗОРАТНИ АМАЛГА ОШИРИШ

257. Биржа аъзоси жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича Ички назорат қоидаларига мувофиқ ички назоратни амалга ошириши шарт.

258. Ички назоратни ташкил этиш ва реализация қилиш қонун ҳужжатлари ва Ички назорат қоидалари мувофиқ амалга оширилади.

259. Биржа аъзоси ўз фаолиятининг хусусиятидан келиб чиқиб, ички назоратни амалга ошириш бўйича ўз чоралар дастурини қабул қилиши шарт.

260. Чоралар дастури биржа аъзоси фаолияти доирасида таваккалчиликни аниқлаш ва баҳолаш, шунингдек уларни қисқартириш чораларини кўзда тутиши керак.

261. Таваккалчиликни аниқлаш ва баҳолаш биржа аъзоси мижозлари фаолиятининг йўналишлари (операциялари) ва хусусиятлари ҳисобга олинган ҳолда

ташқил этилади.

262. Биржа аъзоси жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича қонун ҳужжатлари талабларига риоя этиши шарт.

263. Биржа аъзолари:

ишчанлик муносабатларини ўрнатишда;

суммаси энг кам ойлик иш ҳақининг 500 баробаридан ортиқ бўлган бир марталик битимларни амалга оширишда;

амалга оширилаётган операцияларнинг жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қаратилган мақсади борлиги ёки алоқадорлиги бўйича ҳар қандай гумон ёки шубҳа туғилганда;

илгари олинган идентификация маълумотларининг ҳақиқийлиги ва ишончлилигига шубҳа туғилганда миждларни тегишли равишда текшириш чораларини кўрадилар.

264. Амалга оширилаётган операциянинг бир тарафи жиноий фаолиятдан ёки терроризмни молиялаштиришдан тушган даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш соҳасидаги халқаро ҳамкорликда иштирок этмайдиган давлатда ёки офшор ҳудудда доимий истикомат қилса, жойлашган ёки рўйхатдан ўтган бўлса, биржа аъзолари миждозни тегишли тартибда текшириш бўйича кучайтирилган чораларни кўришлари шарт.

265. Миждозни тегишли тартибда текшириш биржа бозорида хизмат кўрсатишнинг барча йўналишлари ва бочқичларида, шу жумладан илгари мавжуд бўлган миждозларга нисбатан ҳам амалга оширилиши шарт.

266. Миждозни ёки бенифициар мулкдорни идентификациялаш билан бирга қонун ҳужжатларига мувофиқ улар томонидан тақдим этилган ҳужжатлардан фойдаланган ҳолда уларнинг операцияларни амалга ошириш ваколатларини ҳам текшириши зарур.

267. Миждоз биржа бозорида операцияларни амалга ошириш учун топширик билан мурожаат қилганда, биржа аъзолари:

миждозни ва бошқа манфаатдор шахсларнинг ушбу операцияларни амалга оширишларининг қонун ҳужжатларига мувофиқлигини идентификация қилишлари;

агар қўл остида бундай операциялар бўйича маълумотлар бўлса, илгари мазкур миждоз томонидан ўтган ҳисобот даври (ой, чорак, ярим йил, бир йил)да амалга оширилган операцияларни ўрганишлари;

операция турини, унинг миждоз - юридик шахснинг таъсис ҳужжатларида белгиланган фаолият турига мувофиқлигини аниқлашлари;

операция турини, унинг миждоз - тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи жисмоний шахснинг давлат рўйхатидан ўтказилганлик ҳақидаги гувоҳномасида белгиланган фаолият турига мувофиқлигини аниқлашлари шарт.

268. Биржа аъзолари миждоз томонидан тақдим этилган маълумотларни:

давлат органлари ва бошқа ташкилотлардан миждоз бўйича олинган маълумотлардан фойдаланиш;

мижознинг бошқа биржа аъзолари билан муносабатларини ўрганиш;
мижознинг ишчанлик обрўси юзасидан маълумотлар йиғиш орқали текширишлари шарт.

269. Пул маблағлари ёки бошқа мол-мулклар билан операциялар қуйидаги ҳолларда шубҳали ҳисобланади:

зарурат туфайли талаб қилинган, шу жумладан ишонч билдирган шахсга оид (агар мижоз ишочли вакил сифатида иштирок этаётган бўлса) маълумотларни тақдим қилишни мижоз томонидан асослантирилмаган ҳолда рад этиш;

кулайроқ бўлган шартларда хизмат кўрсатишни мижоз томонидан эътиборга олмаслик, шунингдек мижоз томонидан худди шундай хизматларни кўрсатиш учун одатда тўланадиган мукофотдан фарқ қиладиган юқори миқдордаги мукофотни таклиф этиш;

биржа операциялари бўйича ҳисоб-китобни амалга ошириш тартиби бўйича мазкур мижоз ёки биржа томонидан фойдаланиладиган одатдаги амалиётдан фарқ қиладиган ностандарт ёки кийин бўлган қоидаларнинг мавжудлиги;

бекор қилинган биржа битимлари бўйича мижоз томонидан уз маблағларини учинчи шахсларга ёки норезидентлар-банк ҳисобига ўтказиш ҳақида таклиф берилиши;

мижоз томонидан ҳужжатлар ва маълумотларни тақдим қилинишини асоссиз кечиктириш ёки мижоз томонидан текшириш мумкин бўлмаган ёхуд текшириш жуда қимматга тушадиган маълумотлар тақдим қилиниши;

биржада амалга ошириладиган битимнинг махфийлик масалалари бўйича мижознинг хаддан ташқари ташвишланиши;

мижознинг биржада операцияларни зудлик билан амалга оширишни талаб қилиниши;

мижоз томонидан нақд пул шаклида бир кун ёки ўттиз кун ичида депозитга қўйилган пул маблағи энг кам ойлик иш ҳақининг 1000 баробаридан ортиқ суммани ташкил этиши;

жинойй фаолиятдан ёки терроризмни молиялаштиришдан тушган даромадларни легаллаштиришга қарши кўрашиш соҳасидаги халқаро ҳамкорликда иштирок этмайдиган давлатда ёки офшор ҳудудда рўйхатдан ўтган юридик шахслар учун ФИР очиш, шунингдек уларга хизмат кўрсатиш бўйича топшириқ берилиши;

чет эл ташкилотларининг ишончномаси асосида Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг ФИР очиш бўйича топшириғи;

идентификациялашни яқунлаш имконияти бўлмаса ёки тегишли текшириш ўтказиш натижаси фойдаланувчи билан ишчанлик муносабатини ўрнатиш мақсадга мувофиқ эмаслигини кўрсатса;

битим тузилиши натижасида пул маблағлари ёки бошқа мулк эгалари ўзгармасида, лекин ушбу биржа савдолари иштирокчилари фаоллашгандек таасурот қолдирса;

биржа савдолари қоидаларида белгиланган биржа савдоларида нархларни манипуляция қилиш белгилари мавжуд бўлса;

30 кун ичида товар сотиб олиш учун энг кам ойлик иш ҳақининг 5000 баробаридан ортиқ бўлган суммага битим тузилганлиги;

молиявий йилнинг бир чорагидан ортиқ бўлмаган давр фаолият кўрсатаётган миждоз билан товар сотиб олиш учун энг кам ойлик иш ҳақининг 2500 баробаридан ортиқ бўлган суммага биржа битимлари тузилганлиги;

биржа операциялари бўйича бошқа минтақада жойлашган миждоз томонидан топшириқ берилганлиги;

операцияларнинг миждознинг фаолият тури ва хусусиятига номувофиклиги;

амалга оширилаётган операцияларнинг жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қаратилган мақсад борлигига асосли шубҳа туғилган бошқа барча ҳоллар.

Шубҳали операциялар бўйича маълумотлар ҳақида ички назорат Қоидаларида белгиланган тартибда Департаментга хабар берилиши лозим.

270. Биржа аъзолари томонидан Ички назорат Қоидаларига риоя этилишини мониторинги ва назоратини биржанинг ваколатли бўлими амалга оширади (кейинги ўринларда - бўлим).

271. Шу мақсадда бўлим:

биржа аъзолари фаолиятининг Ички назорат қоидалари талабларига риоя қилинишини доимий асосда ўрганади;

ўз ваколатлари доирасида ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, аниқланган ҳуқуқбузарликларни бартараф қилиш, шунингдек Ички назорат қоидаларига риоя этилиши ва бажарилиши бўйича чоралар кўради.

биржа аъзоси томонидан Ички назорат қоидалари талабларига риоя этилмаганлик ёки бажарилмаганлик ҳолатлари аниқланган тақдирда, икки нусхада тегишли далолатнома тузади, унинг бир нусхасини биржа аъзосга тақдим этади;

Ички назорат қоидаларига риоя этилмаганлиги ҳолатлари юзасидан материалларни Интизом комиссиясига юборади;

биржа аъзолари томонидан аниқланган ҳуқуқбузарликларни бартараф этиш бўйича мониторингни амалга оширади.

272. Мониторинг ва назоратни амалга оширишда бўлим:

биржа аъзоларидан Ички назорат қоидалари билан боғлиқ маълумотлар сўрашга;

ҳуқуқбузарликлар ва Ички назорат қоидаларининг бузилишини оператив равишда тўхтатиш мақсадида юқори даражадаги таваккалчиликка эга бўлган миждоз номидан операцияларни амалга оширган ёки гумонли операцияларни амалга оширган биржа аъзосига зудлик билан Ички назорат қоидаларига риоя этилишини, шу жумладан миждозни тегишли равишда идентификация қилиш ва текшириш, миждознинг операцияларини амалга ошириш ваколатини текшириш, миждоз тақдим этган ахборотларни текшириш, миждоз томонидан идентификация қилиш учун зарур бўлган ҳужжатлар тақдим қилинмаган тақдирда операцияларни амалга оширишни рад қилиш, Ички назорат қоидаларига мувофиқ таваккалчилик даражасини аниқлаш, гумонли операциялар бўйича Департаментга хабарнома юборишни тавсия этиш

ҳуқуқга эга.

XX. ЯКУНИЙ ҚОИДАЛАР

273. Мазкур Қоидалар талабларини бузган биржа ходимлари “ЎзРТҲБ” АЖ ички меҳнат қоидаларига мувофиқ жавобгарликка тортиладилар.